

www.okumayISEV.com

TOLSTOY
EFENDİ İLE
UŞAK

DİJİTAL e-KÜTÜPHANE

isev.org.tr

Lev Nikolayeviç Tolstoy

Lev Nikolayeviç Tolstoy (Rusça: Лев Никола́евич Толсто́й; genellikle Türkçe'de: Lev Nikolayeviç Tolstoy) (9 Eylül 1828 - 20 Kasım 1910, Miladi Takvim)

Büyük bir rus yazarı, fikir, eğitim, sanat dünyasının en ünlü kişilerinden biridir. Zengin bir ailenin çocuğu olarak Yasnaya-Polyana'da doğdu. Çok küçük yaşlarında önce annesini, sonra babasını kaybetti, yakınlarının elinde büyüdü. Çocukluğundan beri gerçekleri incelemeye karşı büyük bir ilgisi vardı. Öğrenimini tamamlamak için Moskova'ya gitti. Çalışkan zeki bir öğrenci olarak başarı ve sevgi kazandı. Fransızcasını ilerletmiş, Voltaire'i ve J. J. Rousseau'yu okumuş, bu iki yazarın kuvvetle etkisinde kalmıştı. Yasnaya-Polyana'ya döndü, yoksul köylüler arasına katıldı. İlk eseri olan "Çocukluk'u" bu sıralarda yazdı.

Tolstoy evlendiğinde karısı Sophie Behrs 16 yaşında idi. Bu evlilik onun düzenli bir hayat özlemine giderecekti. Bu evlilikten 12 çocukları oldu bu çocuklardan 5'i öldü. Eserlerinin en kuvvetli olan iki romanı "Savaş ve Barış" ile "Anna Karenina'yı", bu sıralarda yazdı. Karısı eserlerini yazmasında en büyük yardımcısıydı, hatta "Savaş ve Barış"ı 12 kez düzeltmelerini yapıp yazmıştır. "Kroyçer Sonat", "Efendi ile Uşak", "Karanlıkların Gücü", "İman nedir", "İnciler", "Kilise ve Devlet", "İtraflarım" hep bu yılların ürünleridir.

Gerçekçi edebiyatın en büyük temsilcilerinden olduğu kadar, bir filozof bir eğitimci olarak da ün kazanmıştı. Yukarıda sayılanların dışında "Diriliş", "Gençliğim", "Çocukluk", "Hacı Murat", "Ayaklanış", "Sergi Baba", "Tanrı Bizim İçimizdedir", "Kazaklar", "Tesadüf", "İki Süvari" gibi eserleri vardır.

82 yaşında vefat eden Tolstoy birçok kez büyük sıkıntılar yaşamıştır.

Efendi ile Uşak

I

Kış aylarından birinde Nikola'nın ertesi günü, kasaba kilisesinin yortusu vardı. Alt tabaka tüccarlardan Vasili o gün kiliseden ayrılamazdı. Çünkü vakıf işlerine o bakardı. Sonra evinde de olmalı, akraba ve dostlarını kabul etmeli ve her birine ikramda bulunmalıydı.

Son misafirleri de evden ayrılınca, yola çıkmak üzere hemen hazırlığa başladı. Yakınlarda oturan bir toprak sahibine gidip ondan çoktan beri pazarlığını etmekte olduğu bir ormanı satın alacaktı.

Acele etmeliydi; çünkü civar şehir tüccarlarının daha evvel davranıp bu kelepiri kapmalarından korkuyordu. Kendisi buraya tam olarak yedi bin ruble vermesine rağmen ormanın toy sahibi on bin ruble istiyordu. Halbuki yedi bin ruble ormanın gerçek değerinin üçte birini ya tutuyor, ya tutmuyordu. Delikanlının istediği ücreti daha da indirmek mümkündü. Çünkü orman Vasili'nin toprakları tarafındaydı ve kasabanın ileri gelenleri bunun gibi satılık yerlerden kendi toprakları tarafına düşeni değerlerinin arttırmaması için aralarında çok önceden anlaşmışlardı.

Ama o şimdi odun tüccarlarının pazarlığa karışıp işi kapatmaya hazırlanmalarını duymuştu.

Aklında bu düşüncelerle, yortu töreni biter bitmez kasasından yedi yüz ruble aldı. Buna elinde olan kilise kasasından da iki bin üç yüz ruble kattı. Bu üç bin rubleyi dikkatli bir şekilde tekrar saydı. Cüzdanına yerleştirerek yol hazırlığına başladı.

O gün çalışanlardan yalnız çiftlik uşağı Nikita sarhoş olmamıştı. O da atı hazırlamaya gitti.

Nikita o gün sarhoş değildi. Önceleri içkiye çok düşkündü. İçki için yeni kıyafetlerini, çizmelerini bile satmış ve sonunda bir daha içmemeye yemin etmişti. Gerçekten de iki aydır içmiyordu. O kadar ki, her taraftan içkinin su gibi aktığı şu yortu günlerinde bile kendini tutmuştu.

Elli yaşına girmiş olan Nikita yakın köylerden birindendi. Ömrünün çoğunu başkalarının evlerinde, topraklarında çalışmakla geçirmişti. Onun için, “Yeryüzünde dikili ağacı yoktur” denirdi.

İşini şevkle yapması, becerikliliği, kuvveti, özellikle de güzel kalbi, iyi huyundan dolayı her yerde sevilirdi. Fakat onun yine de ortalarda çok görüldüğü olmazdı. Çünkü yılda iki defa, bazen de daha çok içmeye başlar, o kadar içerdi ki, bu yüzden elinde avucunda ne varsa ziyan olur giderdi. İş bu kadarla da kalmaz, bu yüzden kavgacı, geçimsiz biri olur >kar<. Kendisini Vasili de kaç kez kapı dışarı etmişti. Ama döner yine alırdı. Çünkü Nikita dürüst, yumuşak bir adamdı. Özellikle hayvanları severdi. Hepsinden çok hoş giden özelliği de boğazı tokluğuna gibi çok az bir ücretle çalışmasıydı. Böyle bir işçinin seksen ruble hakkı olduğu halde Vasili ancak kırk ruble verir, onu da parça parça verirdi. Çoğu zaman da para yerine dükkanındaki pahalı eşyaları verirdi. Adamcağızın bir zamanlar güzel olan çevik, becerikli ve idareli bir karısı vardı. Bir oğlan ve iki kız çocuğuyla evinde çalışıp yaşıyor ve kocasının yanı başlarında bulunmamasından şikayet etmiyordu. Çünkü herif içmediği zaman kadının elinde mum gibi olduğu halde sarhoş olunca ele avuca sığmaz, önünü ardını aramaz bir afet olur, kadının ödü kopardı. Sarhoş olduğu bir gün belki de ayıkken kadına ettiği köleliklerin öcünü almak için, kadının sandığını kırmış, süslü püslü nesi varsa ortaya saçmış, bir balta kaparak elbiselerini, eteklerini, buluzlarını bir kütük üstüne sıralayıp hepsini birden parçalayıp kıyma haline getirmişti.

Kazandığı para doğrudan doğruya karısına verilir, kendisi de buna bir şey demezdi. Bu sefer de böyle olmuştu. Yortudan iki gün önce kadın Vasili'nin dükkanına gitmiş hepsi ancak üç ruble tutan halis un, çay, şeker, yarım şişe içki gibi öteberi ve beş ruble de para almış, sanki kendisine

bir ihsanda bulunmuş gibi efendiye teşekkür ederek ayrılmıştı. Halbuki efendinin kendisine en az yirmi ruble vermesi gerekiyordu.

Efendisi adamcağıza:

“Aramızda bir teklif yok, değil mi? Her neye ihtiyacın olursa dükandan al. Çalışır parasını ödersin. Bende öyle başkaları gibi kontrat, ceza kesmek falan yoktur. Bende her şey sözle olur biter. Sen benim hizmetime gelmişsin, ben seni bırakmam.” derdi.

Efendi böyle söylerken kendisinin uşağı için bir velinimet olduğuna gerçekten inanırdı. Kandırmaya olan meyli o kadar fazlaydı ki, bu uşağı gibi, kendi parasıyla geçinen diğer adamlarının da onunla aynı fikirde olduklarını, herkesi lütuf ve ihsana boğduğu fikrinde olduklarını zannedirdi. Oysa buna sadece kendisi inanırdı.

Uşak:

- Evet Vasili öyle, diyordu. Fakat ben de çalışıyorum, elimden geleni yapıyorum, sanki babamın işindeymiş gibiyim.

Uşak hem böyle söylüyor, hem de kendisini efendinin aldattığını çok iyi biliyordu, fakat onunla hesaba kitaba kalkmasından bir şey çıkmayacağını biliyor, karşısına başka bir iş çıkıncaya kadar, ne verirse onu alıp burada çile doldurmanın daha uygun olacağını düşünüyordu.

Şimdi hayvanı yolculuğa hazırlama emrini almış, her zamanki gibi güler yüzle ve içinden gelen bir istekle arabalığa doğru yönelmişti. Ayaklarını kazlar gibi içeri attığı halde adedi işe uçarak gitmekti. Çividen, sorguçlu ağır dizginleri aldı, gemin soluğunun seslerini çıkartarak ahıra girdi. Efendinin hazırlanmasını emrettiği hayvan orada bulunuyordu. Aynı bir ahırda kendi başına bulunan orta boylu, sağlam yapılı, sağrısı biraz düşük aygır, uşağı görür görmez sevincinden kişneyerek selamlamış, o da:

- Ulan, Nassin, canın mı sıkılıyordu? diye hatırını sormuş ve,

- Hişşt rahat dur, acele yok! Sana ilk önce azıcık su vereyim...

demmişti. Hayvanla, birisiyle konuşur gibi konuşurdu. Kaputunun eteğiyle hayvanın ortası tüysüz tozlu dar bir oluk halinde çizgili olan yağlı

sırtını sildi. Taze ve güzel başına dizginliğı geçirdi, kulaklarını ve yelesini dışarı aldı, suya götürdü.

Hayvan gübre dolu ahırdan hızlı adımlarla çıkar çıkmaz çark yapıyor, kuyuya doğru kendisiyle birlikte koşmakta olan adamcağıza tekme atmak istiyormuş gibi tavırlar takınıyordu. Onun arka ayaklarıyla yolladığı tekmelerin can yakmak için değil, aksine kendisinin sırtına samimiyetten vuran bir dostun şakalaşmak için vurması gibi bir cilve olduğunu bilen ve bu durumdan çok hoşlanan uşak:

- Kırıt çapkın, kırıt! diyor, kendisi de dört nala koşuyordu.

Hayvan buzlu sudan kana kana içerek aralarından yalağa şeffaf damlalar düşen kapalı dudaklarını kımıldatarak içini çekti. Sonra derin düşüncelere dalmış gibi bir an hareketsiz durdu ve birden gürültüyle aksırdı.

Uşak bu sefer gayet ciddi:

- Ya, artık istemiyor musun? Onu da paşa keyfin bilir! Ama sonra istemeye kalkışmayasın, diyerek ona ne yapacağını etraflıca öğütleyerek başbaşa, şen şakrak koşar ayak arabalığa döndüler. Hayvan eşiniyor, avluyu gürültüye boğuyordu. Hizmetçilerden kimseler yoktu. Koca avluda yalnız açığı kadının yortu için dışarıdan gelmiş olan kocası vardı. Uşak ona seslendi:

- Kardeş git şuna sor, aygırı hangi kızağa koşayım? Büyüğe mi, küçüğe mi?

Aşçının kocası yüksek temeller üstüne yapılmış demir çatılı eve girdi. Ve az sonra hayvanın küçük kızağa koşulması emrini getirdi. Uşak o gelinceye kadar hayvana başlığını takmış, çivili takımlarını geçirmişti. Bir eliyle hafif başlığı tutarak, öbür eliyle hayvanı çekerek içinde iki kızağın bulunduğu arabalığa girdi.

- İyi!.. Küçüğe koşalım, diyerek şimdi de ısırarak istiyormuş gibi cilveler yapan şen hayvanı okların arasına soktu.

Herşey bitip de sıra dizginleri sağlamaya gelince aşçının kocasına seslenerek ambardan bir bağ saman getirmesini söyledi.

Getirilen taze yulaf demetini kızağa yerleştiriyor ve hayvana: “Halt etme, bu akıl işidir!” diyordu.

Sonra:

-Ha, bir de setre giymelisin. Ha şöyle, tamam, diyerek hayvanın üstüne kanaviçeden yapılmış bir örtüyü seriyor ve kızığın oturulacak yerindeki bölmeye yulafları tıkiyordu. Aşçının kocasına dönerek;

- Eyvallah arkadaş dört elin sesi daha çok çıkıyor. Bak hemencecik herşeyi bitirdik, dedi.

Döndü, bir halkada asılı duran terbiyeleri çözerek kızığın pervazına ilişti ve tırısı kalkmak için bahane arayan hayvanı donmuş gübre ile örtülü olan avludan evin araba kapısına sürdü.

Siyah kürklü, kürk kalpaklı, temiz ayakkabılar giyinmiş, evden koşup gelen yedi yaşlarında bir çocuk uşaa:

- Amca, amcacığım, diyordu.

Çocuk kısa kürkünü ilikleyerek:

-Beni de al, diye yalvarıyordu.

Uşak:

-Koş, benim minik efendim, cevabıyla atı durdurdu. Efendisinin oğlunu kızağa bindirdi, çocuğun soluk benzi bir an içinde sevinçle parlamıştı.

Saat ikiyi geçmek üzereydi. Hava soğuk ve sisliydi, rüzgar esiyordu. Göğün yarısı basıktı ve gökyüzü kara bulutlarla örtülüydü. Avluda sessizlik vardı; fakat sokakta rüzgâr kuvvetli esiyordu. Çatının üstünde birikmiş karları yakındaki arabalığın üstüne atıyor, köşede banyoların yanında kasırgalar yapıyordu.

Kızak araba kapısından henüz geçmiş, evin taş merdiveninin önünde durmuştu ki, efendi, dudaklarının arasında bir sigara, sırtında aşığı tarafında bir kuşakla iyice sarılmış koyun postundan bir kürk olduğı halde taş merdivenleri sarmış ve sertleşmiş olan kar tabakalarını çizmeleriyle çatırdatarak çıktı. Durdu, sigarasını bir defa daha çekerek attı, ezdi. Dumanını bıyıklarının arasından savurarak gözünün ucuyla hayvanı kontrol

etti. Kürkünün yakasını bıyıklarından başka her yeri tıraşlı yüzünün iki tarafından, nefesiyle ıslatmayacak şekilde düzeltereçkti. Oğlunu görerek:

- Çapkına bakın, nasıl da kurulmuş, dedi.

Arkadaşlarıyla birlikte fazlaca kaçırıldığı içki başına vurmuştu. Kendi-ne ait şeyleri görmekten, kendi hâl ve hareketinden her zamankinden daha memnun bulunuyordu. Öteden beri böyleydi zaten! Veliht diye çağırıldığı oğlunun her hali pek hoşuna giderdi. Göz kapaklarını kırıştırmaması, uzun dişlerini meydana çıkarması buna işarettti.

Omuzlarını ve başını örten yün şaldan gözlerinden başka bir yeri görünmeyen evin zayıf hanımı ayakta, kocasının arkasında duruyordu.

Ürkek bir şekilde ilerleyerek:

- Nikita'yı yanına alırsan çok iyi edersin, dedi.

Efendi hazretleri besbelli hiç hoşuna gitmeyen bu söze cevap vermedi. Suratını astı, yere tükürdü.

Kadın inler gibi bir sesle:

- Üstünde para var. Sonra... Hava büsbütün bozabilir, gerçek söylüyorum.

Efendi hazretleri satıcılarla, alıcılarla konuştuğu zamanlardaki edasıyla heceleri uzatarak:

- Canım, benim kılavuza ihtiyacım mı var? Yolu bilmiyor muyum? dedi. Kadın şalı omuzlarının üstüne doğru az daha çekerek:

- Hayır, çok yalvarıyorum, onu al!

- Yapışkan zift gibisin. Nasıl alırım onu canım?...

Uşak atıldı:

- Ben hazırım...

Hanıma bakarak:

- Yalnız ben yokken biri hayvanlara yemlerini verse...

Hanım:

- Onu bana bırak, o işi ben gördürürüm... dedi.

Uşak efendisine dönerek sordu:

EFENDİ İLE UŞAK

- Ne diyorsun, gelecek miyim?

- Kocakarıyı hoşnut etmek lazım... Fakat geleceksen -gülerek ve gözünün ucu ile adamcağızın kısa, yağlı, etekleri tel tel olmuş, arkası ve koltuk altı yırtık gocuğuna bakarak:

- Az daha sıcak tutacak bir şey giymelisin, dedi.

Uşak ahçının kocasına seslendi:

- İki gözüm, gel, şu hayvanı azıcık tutuver.

Çocuk tiz bir sesle:

-Ben tutayım, ben... diye fırladı, soğuktan morarmış ellerini cebinden çıkararak dizgine sarıldı.

Efendi uşağa bakarak:

-Fazla uzun uzun süslenmeye kalkma. Çabuk ol!

Dedi. Uşak

- Göz açıp kapayınca kadar buradayım, diyerek hizmetçilere ait daireye koştu.

Orada aşçı kadına:

- Güzelim, aman benim şu paltomu yetiştir, sobanın yanında asılı, duruyor... Efendi ile gidiyoruz!

Bir taraftan bunu söylüyor, öbür yandan bir çividen sarkan kuşağını alıyordu.

Yemekten sonra biraz uzanmış olan kocasıyla karşı karşıya çay içmek için semaverini ısıtmış olan kadın, uşağı güler yüzle karşıladı. Kendini onun rüzgârına vererek aceleyle paltoyu yakaladı ve silkmeye başladı.

Uşak:

-Şimdi kocanla, kimbilir ne keyifler edeceksiniz... diyordu.

Adamcağız kiminle başbaşa kalsa hemen havadan bir laf bulur, herkesin iyi, rahat ve zevkte olması için temennilerini sunardı. Şimdi kuşağını sıkı sıkı sarmış, bir türlü düzelmek bilmeyen karnını biraz bastırmişti.

Bu sefer kadına değil, kuşağına seslenerek:

- İyi... Bana ne de yakıştır!... Hem şimdi bırak çözülmeyi, gevşeyemezsin bile!

Kollarını rahatlatmak için omuzlarını kaldırdı, indirdi. Paltosunu geçirdi, arkasını gerdi, hareketlerinde rahat olmak istiyordu. Yerden parmaksız eldivenlerini aldı ve:

- Herşey yolunda!... dedi. Aşçı kadın:

- Çizmelerini de değiştirmeliydin! Ayağındakiler pek berbat!..

Adamcağız biraz düşündü:

-Evet, iyi olurdu. Fakat bunlar da olur, uzağa gitmiyoruz, diyerek ayrıldı.

Kızağın yanına gelince evin hanımını sordu:

- Oğlum, üşümecek misin?

O:

-Neden üşüyecekmişim, diyerek samanları çekti, onlarla ayaklarını örteceğini anlattı ve güzel hayvan için kullanılması gerekmeyen kamçıyı da alt tarafa soktu.

Efendi kızağa yerleşti. Birbiri üstüne iki kürkle örtülü olan arkası, kızağı kaplamış gibiydi. Dizginleri aldı, hayvana yol verdi. Uşak harekete geçmiş olan kızağa atladı ve bir ayağını sarkık bırakarak öbürünü altına aldı.

II

Kızak ayaklarını gıcırdatarak sarsıldı. Dinç hayvan katılaşmış bir kar tabakasıyla örtülü olan yola girdi.

Velihtının kızığın arkasında asılmış olduğunu gören efendi neşeli bir sesle çocuğa:

-Çapkın, ne yapıyorsun... dedikten sonra uşağına:

- Sen şu kamçıyı bana uzat, dedi. Çocuğa dönerek:

- Haydi ananın yanına, emrini verdi. Çocuk yerine oturdu. Hayvan yürüyüşünü artıarak, normalden daha hızlı gitmeye başladı.

Oturdukları köyde topu topu altı ev vardı. Köyün en sonunda bulunan demircinin evini de geçer geçmez rüzgârın sandıklarından çok daha kuvvetli olduğunu gördüler. Yol hemen hemen hiç farkedilmiyordu. Kızığın ayaklarının açtığı izler rüzgârın savurduğu karlarla anında kapanıyordu. Yol geçtikleri oavadan daha yüksekte olduğu için seçilebiliyordu.

Tarlaların üstünde kar kasırgaları oluşuyor, yerle göğün birleştiği çizgi ayırdeilemiyordu. Her zaman çok iyi görülebilen orman, şimdi toz halinde savrulan kar yüzünden arada bir farkediliyor; o da ancak siyah bir leke gibi görünüyordu. Rüzgâr soldan esiyor, toru atın yelesini, büyük bir düğüm yapılmış olan sık kuyruğunu hep sağa doğru uçuruyordu. Rüzgarda uşağın büyük yakası burnuna, yanaklarına yapışıyordu.

Hayvanıyla da gurur duyan efendi:

-Toru tam yürüyüşüyle gidemiyor, kar fazla. Onunla bir kere P..ye gittim. Beni yarım saat içinde götürmüştü.

Yakası kalkık olduğu için bir şey işitememiş olan uşak sordu:

-Ne?

Efendi bu sefer bağırarak:

-Beni P..ye yarım saat içinde götürmüştü...

Uşak:

-Diyecek yoktur, emsalsiz bir attır... Bir an sustular, fakat efendi konuşmak istiyordu.

- Eh evlât, bahara bir beygir alacak mısın?

Uşak paltosunun yakasını indirerek cevap verdi:

- Çaresiz alınacak. Oğlan büyüdü. Artık çift sürmek lazım.

- Güzel, bizim kemikliyi al, sana ucuz veririm.

Uşağın bu cevabı üzerine efendinin açgözlülüğü artmıştı. Satılık malın kusurlarını örtmek için bildiği bütün hünerleri kullanmaya hazırды. Ama o beygirin ancak yedi rublelik yaşlı bir hayvan olduğunu, efendisinin kendisine yirmi beş rubleye satacağını, sonra altı ay beş para koklatmayacağını bilen uşak efendisini önleyerek:

- Bana on beş ruble verirsiniz daha iyi edersiniz. At pazarından bir şey seçerim, dedi.

Efendi:

-Kemikli iyi bir beygirdir. Ben senin iyiliğini isterim. Zaten vicdanım rahattır, ömrümde kimselere kötülük etmemişimdir. Sana zararına bile veririm.

-Mal satar veya alırken kullandığı tavrıyla ve yüksek sesle:

- Şerefim hakkı için ben başkalarına benzemem! Gerçekten iyi bir beygirdir!

Uşak içini çekerek:

-Ona ne şüphe, dedi.

Efendisinin susmasından faydalanarak hemen yakasını kaldırıp yüzünü tamamen örtü.

Bu şekilde hiç konuşmayarak yarım saat kadar gittiler. Uşak elinin üstünde, kürkünün yırtık olduğu kol tarafından rüzgarın şiddetini hissediyordu. Büzülüyor, ağzını örten yakasının içine nefes veriyordu. Vücudunun üşüdüğü yoktu.

Karamihevo'ya geçen yol daha işlekti. İki yanında yolu gösteren levhalı kazıklar vardı, fakat daha uzundu. Doğru giden yol daha kestirme olmakla beraber o kadar işlek değildi; yolları gösteren kazıkları daha seyrekli, hem karla da örtülmüştü.

Uşak biraz düşündükten sonra:

- Karamihevo uzun tutar ama yol daha iyidir, dedi.

Doğru yoldan gitmek isteyen efendi reddetti:

- Dosdoğru gidersek dereyi keseriz, şaşırma olasılığı yok, sonra da orman var.

Uşak:

-Siz bilirsiniz, diyerek yakasını yeniden örttü.

Efendi dediğini yaptı. Yarım kilometre kadar daha ilerleyince sola saptı, orada kurumuş birkaç yaprağıyla bir meşe dalı sallanıyordu. Bu dönüm noktasından sonra rüzgar üzerlerine tam karşıdan diklemesine geldi. Kar yağmaya başladı.

Kızağı hep efendi kullanıyordu. Yanaklarını şişiriyor, bıyıklarına nefes veriyordu. Uşak uyukluyordu. Böylece on dakika sessiz geçti. Efendi birden bir şeyler söyledi. Uşak gözlerini açarak sordu:

-Ne?

Efendi cevap vermedi. Eğiliyor, ileriye, geriye bakıyordu. Hayvan ilerliyor, ter içinde kalmış olan tüyleri boynunda ve bacakları arasında kıvrılıyordu.

Uşak tekrarladı:

- Ne var? Nedir?

Efendi hiddetli hiddetli onu taklit ederek:

- Ne var? Nedir? Ne olacak, hiç kazık yok, yol işareti yok, demek yoldan çıkmışız!...

Uşak:

-Sen biraz dur. Ben bir bakayım... diyerek kızaktan yavaşça atladı, kırbacı samanın altından çekerek hayvanın soluna, oturduğu tarafa doğru yürüdü. O yıl kar bol değildi. Güçlük çekmeyerek yürünebiliyordu. Öyle olmakla beraber bazı yerlerde dizlerine kadar kara batıyordu. Kısa bir zamanda çizmelerinin içi karla doldu. Ayağıyla, kırbacın sapı ile yeri yok-
luyor, yolu bir türlü bulamıyordu. Geri döndüğü zaman efendi sordu:

- Peki, ne olacak?

- Bu tarafta bir şey bulamadım, şuralara da gidip bakmalı!

- Önümüzdeki şu donuk leke nedir, oraya bir bak...

Uşak gösterilen tarafa gitti ve kara lekeye yaklaştı. Bu çıplak bir tarla idi ki, rüzgarın önüne düşen hafif toprakları karı sanki siyaha boyamıştı. Sağına da baktı, yokladı, üstünü başını kaplayan karları silktiler, çizmelerini salladı, kızığa bindi.

Kesin bir sesle:

- Sağa gitmeli, rüzgar solumuzdaydı, şimdi dosdoğru yüzüme vuruyor. Emreden bir ses tonuyla:

- Sağa döndür, dedi. Efendi uşağa itaat ederek kızığa sağa döndürdü, fakat yoldan eser yoktu... Bu şekilde bir süre gittiler. Rüzgar dinmiyordu, kar sürekli yağıyordu.

Uşak bu halden memnun bir şekilde:

- Efendi, besbelli ki, yolu kaybettik, dedi.

Efendi, karın altından görünen siyahımsı kamışları göstererek sordu:

- Şunlar ne?

Ter içinde kalmış ve nefes alırken iki böğrü de atmakta olan atı durdurarak, yeniden sordu:

- Şunlar ne? Nerdeyiz?

- Zaharof'un tarlalarındayız. Yani yoldan çıkmışız.

- Yalan söylüyorsun!

- Yok ben yalan söylemem. Doğru söylüyorum. Zaten kızığın çıkarıldığı ses de bunu gösteriyor. Meşhur patates tarlalarından geçiyoruz. İşte şu yapraklar, dallar da bunu gösteriyor.

- Amma da çile ha! Peki şimdi ne yapacağız?

- Dosdoğru gideceğiz. Yapacak başka şey yok. Elbette bir yere varacağız, ya çiftliğe, yahut da tarla sahibinin binalarına...

Efendi yine itaat etti, hayvanı uşağın dediği tarafa sürdü. Bu şekilde de epey yol aldılar. Bazen çıplak çayırlardan geçiyorlar, o zaman kızığın tekerlekleri donmuş toprak yığınları üzerinde gıcırdayordu. Bazen saman kökleri dolu tarlalardan aşıyorlar, buralarda zaman zaman karlar altından başını çıkarmış kuru saman dalları gözükiyordu. Bazen de üzerinde hiçbir şey görülmeven derin bir kar tabakasına dalıyorlardı.

Kar yukarıdan yağıyor, fakat arada bir de kasırga halinde yerden göğe doğru kalkıyordu. Toro'nun çok yorulduğu belli oluyordu. Ter içinde kalan tüyleri kıvrım kıvrım oluyor, sonra donla örtülüyordu. Artık yavaş gidiyordu. Birden ayağı sürçtü ve, ya bir hendeğe yahut da bir batağa düştü. Efendi hayvanı durdurmak isteyince uşak bağardı:

- Ne yapıyorsun, serbest bırak ki, kendini kurtarsın!...

Uşak kızaktan atladı, kara bata çıka:

- Deh, güzelim, deh! Güzel Toru deh!.. diye dostça seslendi.

Hayvan kendini topladı ve bir hamlede donla katılmış olan yığına sıçradı. Bir hendeğe düştükleri anlaşıldı.

Efendi:

- Nerdeyiz yahu?

- Elbette öğreneceğiz, hele bir ilerleyelim, elbet bir yere varacağız.

Efendi karların arkasından donuk bir yığın halinde görünen bir yeri işaret ederek:

- Şurası Goriaçkina ormanı olmasın?

- Gidelim, ne olduğunu görürüz.

Uşak o taraftan rüzgarın kuru kavak yaprakları getirdiğini farketmiş ve o yüzden görünen yerin orman değil bir köy olduğuna hükmetmişti. Her nedense bunu söylemek istememişti. Gerçekten de bir kilometre bile gitmeden kavak şekillerini görmüşlerdi.

Uşak iyi tahmin etmişti. O karanlık orman değil, her tarafından ölü yaprakların ses verdiği bir sıra dizilmiş yüksek kavak ağaçlarıydı. Bunlar büyük ihtimalle bir hendek boyuna, bir samanlığın çevresine dikilmiş olacaktı. Kuruntu halinde ses veren ağaçlara yaklaştıkları zaman hayvan birden ön ayaklarını kızaktan daha yükseğe kaldırdı, bir yığının üstüne atıldı, sola döndü. Yola çıkmışlardı. Uşak:

- Neresi olduğu belli değil ama işte bir yere geldik, dedi.

Hayvan, karla örtülü yolu tutmuş hiç durmadan ilerliyordu. Az daha gidince önlerine çatısı kar altında kalmış bir ambar duvarı çıktı. Onu döndüler. Rüzgar yüzlerine doğru çarptı ve bir kar yığınınına daldılar.

Önlerinde iki ev arasında darca bir sokak gördüler.

Yol üzerindeki yığın belli ki rüzgardandı. Bunu ne olursa olsun aşmak lazımdı. Bu engeli de atlayınca sokağa kolayca girdiler. Bir evin yanında ipe asılı, çoktan donmuş olduğu belli olan biri beyaz biri kırmızı iki gömlek, donlar, ayak sargıları ve elbiselerden oluşan çamaşırlar rüzgarda sallanıyordu. Özellikle de beyaz gömlek hiddetli bir insan gibi kollarını sallaya sallaya parçalanacak gibi sağa sola çarpıyordu.

Uşak:

- Tembel karı, yortudan sonra şu çamaşırları toplamalıydı. Fakat kimbilir, belki de hastadır! dedi.

III

Köye girmek üzereyken bile rüzgar hâlâ şiddetli esiyordu. Yol karlar altında kalmıştı. Fakat köy içinde ilerledikçe havada yumuşaklık, sıcaklık, bir çeşit neşe hissediyorlardı. Bir evin avlusunda köpek havlıyor, kürklü kıyafetini başına kaldırarak koşan bir kadın kapının arkasına gizlenerek geçen yabancıları görmeye çalışıyordu. Köyün ortasından bir yerden bir kısım genç kızların şarkı söyledikleri duyuluyordu.

Buralarda rüzgar ve soğuk kuvvetini kaybetmiş görünüyordu. Kar o kadar da çok değildi.

Efendi:

- Burası Grişkino olacak?
- Ta kendisi!

Gerçekten de Grişkino ismindeki köye gelmişlerdi. Çok sola saptıkları ve bu yüzden kendilerine uymayan bir yönde 16 kilometre gittikleri halde yine de hedeften çok uzağa düşmemişlerdi. Çünkü bu köyden asıl gidecekleri Gorişkino ancak on kilometre kadar bir mesafe tutuyordu.

Köyün ortasında, sokakta uzun boylu birine rastladılar. Bu adam atı durdurarak:

- Kimdir o?

Dedi ve efendiyi hemen tanıyarak oklardan birini tuttu, el yordamıyla kızağa kadar geldi, pervazına ilişti.

Bu, efendinin pek yakından tanıdığı bir tüccar, daha doğrusu oralarda ünü duyulmuş bir at hırsızıydı. Efendiye seslenerek:

- Ay, sizi buralara hangi hayırlı rüzgar attı?

Uşak adamın üzerinden saçılan içki kokularını hissediyordu.

- Goriçkino'ya kadar gidecektik.

- Ooo!... Bakın nereye düşmüşsünüz. Malakova'dan sapacaksınız.

Efendi atı durdurarak:

- Daha neler yapmalıydık!... Çözüm ne?

Hırsız, hayvanı yoklayarak:

- Mükemmel bir mal! Dedi ve çok alışılmış bir hareketle hayvanın kuyruğunun yolda gevşemiş bulunan düğümünü sıkıştırdı.

- Peki, geceyi burada geçirir misiniz?

- Hayır dostum, yolcu yolunda gerek.

- Öyle uygun görüyorsanız diyecek bir şey yok. Ay o da kim? Ha Nikita...

- Kim olacaktı? Bari bundan sonra yoldan çıkmasak!...

- Ne münasebet! Geri dönüp, şu sokak boyunca dümdüz gidin, köyden çıkınca yine dosdoğru gidin; solunuza hiç bakmayın. Ana caddede sağa sapın. Hepsi bu kadar.

Uşak:

- Sağa nereden sapacağız?

- Bir fundalık göreceksiniz, fundalıkların karşısında bir kazık çakılı. Çok yapraklı büyük bir meşe dalı göreceksiniz, tam oradan...

Efendi hayvanı sağdan geri çevirdi. Kızak tarif edilen yolu tuttu.

Arkalarından bir ses geldi:

- Fakat burada kalmanız belki daha hayırlı olurdu! Efendi bu söze aldırmadı ve hayvanı hızlandırdı.

Orman içinde, özellikle de düz bir yolda geçecek olan on kilometrelik bir mesafeyi önemli görmüyordu. Zaten rüzgarın şiddeti ve kar da durmuş gibiydi.

Şimdi geldikleri yolun tam tersine gidiyorlardı. Yolda dağınık halde küçük küçük gübre yığınları vardı. Çamaşır asılı avlunun önünden bir daha geçtiler. Gömlek, şimdi yalnız bir kolundan asılı duruyordu. Çok fazla ses çıkaran bilindik ağaç yığınına gördüler. Yine tarlalar ortasıydılar.

Rüzgarın şiddeti daha da artmıştı. Yol kar altında kaybolmuştu, istikamet ancak kazıklar yardımıyla bulunabilecekti. Fakat şiddeti gittikçe artan rüzgar yüzünden de onları görmek o kadar kolay değildi.

Efendi ister istemez gözlerini kapatıyor, çevreyi seçebilmek için sağa sola eğiliyordu. Fakat gerçekte hayvanın istediği yöne gitmekten başka bir şey yapmıyordu.

Böylece on dakika kadar ilerlemişlerdi ki, birden önlerinde rüzgarın yığıldığı karların arasında ilerleyen kara bir küme gördüler. Aynı yönde ilerleyen küçük bir dünya... Toru onlara yetişti ve ayağını öndeki kızığın kasasına vurdu. Kızıktakiler haykırdılar:

- Yana alın be, öne geçin!

Efendi kızığın öne geçirdi.

Öteki kızakta üç erkek bir kadın vardı. Köyde yiyip içip eğlendikten sonra belli ki yerlerine dönüyorlardı. Köylülerden biri kuru bir dal ile beygirlerin karla örtülü sağrısına vuruyordu. Öbür ikisi kollarını sallayarak bağırıyorlardı. Kadın, her tarafı kar içinde olduğu halde kızığın bir köşesine büzülmüş, kürküne sarılı duruyordu.

Efendi:

- Neredensiniz?

Bir takım sesler:

- A.. a...

- Neredensiniz?

Köylülerden biri avazı çıktığı kadar bağırıyor, fakat hiçbir şey anlaşıl-
madı. Öteki köylü:

- Sürelim be... Şunları geçirtmeyelim... dedi.

Zavallı beygirin sırtında bir kamçı şakladı...

Efendi:

- Belli ki sarhoşlar... dedi.

Köylüler

- Arş, arş, şunları geçelim... Arş...

Kızaklar çarpıştı, az daha birbirine geçecekti. Ayrıldılar, köylülerin kızığı yine arkada kaldı.

Uzun tüylü, çıkık karnı kara batmış küçükçe bir at son hızını vererek güç bela ilerliyordu. Sirtına sürekli inen kamçıdan kurtulmak telaşıyla adımlarını sıklaştırıyor, kısa bacakları derin kar tabakalarına dalıp kayboluyordu. Alt dudağı balıklarınki gibi ileri çıkık, burun delikleri geniş, kulakları korkudan düşmüş olan zavallı at birkaç saniye uşağın omuzuna dokunurcasına yürüdüğü halde çaresiz yavaşladı ve geri kaldı.

Uşak:

-İşte şarabın hüneri!.. Zavallı hayvanı çatlatacaklar, sahiden vahşi herifler... dedi.

Güçten düşmüş hayvanın soluğunu, sarhoşların seslerini birkaç dakika daha duyarak ilerlediler. Az sonra soluklar da, gürültüler de yavaş yavaş kesildi. Yeniden rüzgarın ışığından ve ötede beride çıplak kalan yerlerde kızak tekerleklerinin çıkardığı seslerden başka birşey işitilmez oldu.

Bu tesadüf efendiyi eğlendirmiş, kendine olan güvenini arttırmıştı. Akıncı yolun keşfini hayvanın anlayışına bıraktığı halde artık kazıkları araştırmayarak hayvanı bütün hızıyla sürmeye başlamıştı.

Uşağın yapacağı birşey yoktu ve bu durumda her zaman yaptığı gibi uyukluyor, bir an evvel yorgunluğunun acısını çıkarmaya bakıyordu. Hayvan birden durunca uşak az kalsın yüz üstü düşecekti.

Efendi:

-Olanlar oldu...

- Hayrola!

- Ortada kazıklardan eser yok. Galiba yolu yine kaybettik!

Uşak kısaca:

-Kaybettikse bulmak lâzım, diyerek yine kalktı. İçeri çarpık ayaklarıyla yine karlara daldı, yöneldi. Karartılar içinde bazen büsbütün silinerek, bazen kaybolmak üzereyken birden belirerek uzun uzun yürüdü. Nihayet dönüp geldi. Binerken:

- O tarafta yol yok. Önümüzde olabilir... dedi. Karanlık çökmek üzereydi. Kızağın kar atan aleti, harcadığı kuvveti artırmamakla beraber eksiltmiyordu da.

Efendi:

-Bari şu köylülerin sesini duysaydık...

Uşak:

-Gelip çatmadıklarına göre yoldan çok uzağız. Yol ya böyle, gidiyor ya da onlar da yanlış yola saptılar.

Efendi:

-Şimdi ne tarafa gitmek gerek?

Uşak:

-En iyisi işi Toro'ya bırakmak. Bu berbat yerden bizi kurtaracak olan yalnız o. Dizginleri bana ver!

Kürklü eldivenler giydiği halde elleri üşümeye başlamış olan efendi, dizginleri uşağa memnuniyetle uzatdı. Uşak dizginleri aldı ve hergün birlikte olduğu hayvanın zekâsından emin bir halde hiç müdahalede bulunmadan onları elinde tutmakla yetindi. Akıllı hayvan bazen bir kulacağını bazen öbürünü dike dike dönmeye başladı.

Uşak:

-Babayiğidin yalnız dili yok. Hele bak ne kerametler gösteriyor. Yürü yavrum, yürü canım. Tuh, tuh!..

Şimdi rüzgâr arkalarından geliyor, o yüzden üşüyorlardı.

Uşak büyük bir sevinç ve bağlılıkla:

-Ne akıllı hayvan. Küçük kırgız daha kuvvetli, ama aptal. Bir de şuna bak, kulaklarıyla mucize yaratacak sanırsın. Telgrafta ihtiyacı yok, dört bir yandan ikişer kilometrede bir hışırtı olsa duyar.

Gerçekten de daha yarım saat geçmemişti ki, önlerinde yine ya orman, ya köy, kara bir gölge belirdi. Sağ taraflarında kazıklar göründü. Yola girmişlerdi.

Efendi:

-Fakat yine Grişkino'ya geldik, dedi. Gerçekten de sol taraflarında karla örtülmüş olan aynı ambar görünüyordu.

Daha ötede yine donmuş çamaşırlar, gömlekle donlar poyrazda sallanıyordu.

O dar sokağa tekrar girdiler. Hava yine ılıklaşıp düzeldi. Gübre yığınları yerli yerindeydi. Yeniden sesler, şarkılar ve köpek havlamaları duyuldu. Gece olmuş, evlerde ışıklar yanmıştı.

Efendi hayvanı duvarları tuğladan örülmüş büyük bir evin taş merdivenin önünde durdurdu. Uşak içinden ışık gelen ve bu ışıkta masasının üstündeki parlak içki şişeleri görünen bir odanın penceresine kamçısının sapıyla vurdu.

İçerden biri

-Kim o? diye seslendi

Uşak:

-Komşu köyden dostlar!. Biraz bakar mısınız?

Pencereden çekildiler ve bir iki dakika sonra iç kapı zorlukla açıldı. Kol demiri gıcırdadı, mandal döndü. Rüzgârın ittiği dış kapıyı tutan uzun boylu, beyaz sakallı, yeni beyaz bir gömlek ve kısa bir kürk giymiş olan bir ihtiyarla kırmızı gömlekli, ayağı çizmeli bir delikanlı göründü.

İhtiyar:

-Aaa, Vasili, sen misin?

Efendi:

-Öyle! Yolumuzu kaybettik. Goriçkino'ya gidecek yerde size geldik. Buraya bugün ikinci geliyoruz. İkincide de döndük dolaştık, yolumuz yine buraya çıktı.

İhtiyar:

EFENDİ İLE UŞAK

-Tuhaf şey!.. Yanındaki delikanlıya dönerek:

-Yetiş, araba kapısını aç!

Emrini verdi.

Delikanlı:

-Şimdi, şimdi, diyerek fırladı.

Efendi:

-Fakat kardeş, biz kalacak değiliz.

İhtiyar:

-Nereye gideceksiniz? Karanlık bastı. Kalırsınız.

Efendi:

-Kalmayı çok isterim ama gitmem lâzım, işlerim var. Kalmam imkânsız...

İhtiyar:

-Hiç olmazsa biraz ısının!

Efendi:

-Bu iyi, hava daha fazla kapanacak gibi değil. Ay da çıkar, daha aydınlık olur.

Uşağa dönerek:

-Sen ne dersin, biraz girip ısınalım mı?

Uşak:

-Çok iyi olurdu...

Efendi ihtiyarla birlikte içeri girdi. Delikanlı araba kapısını açtı, hayvan avluva alındı ve ambarın saçağı altına çekildi. Burada yer kalın bir gübre tabakasıyla örtülüydü. Yanda kirişler üstüne tünemiş olan tavuklarla horoz çırpınarak ötmeye başladı. Koyunlar, donmuş toprakta tırnaklarıyla sesler çıkararak ürkmüş bir halde sağa sola kaçıştılar. Köpek, bu davetsiz misafirliğe şaşırıp sinirlenerek havladı.

Uşak hepsine iltifatlar etti. Tavuklara kendilerini daha fazla rahatsız etmeyeceğini söyleyerek özürler diledi. Koyunları sebepsiz korkularından

dolayı hafif azarladı. Hem Toru'yu bağlıyor, hem de köpeğe susmasını söylüyor, yabancı olmadıklarını anlatmaya çalışıyordu.

Üstündeki karları silkerek:

-Oh, şimdi iş yolunda.

-Ulan faydasız yere boğazını yırtma, biz hırsız filan değiliz!.. diye köpeğe sesleniyordu.

Delikanlı:

-Bunlar evin üç ermişidir, keramet gösterirler.

Uşak:

-Ne ermişi?

Delikanlı çapkın çapkın gülerek:

- Polsen'in kitabı böyle yazar.

(Hırsız sessiz sedasız eve girer. Köpek hemen havlamaya başlar. Bu, "Uyan, gözlerini aç" demektir. Horoz sabaha karşı öter. Bu, Artık kalk!" demektir. Kedi yalanır, silkinir. Bu, "Misafir geliyor ikrama hazır ol" demektir.)

Genç çocuk yazı yazmayı bilmiyor, ama okuyabiliyordu. Polsen'i ezbere biliyordu; zaten biricik kitabı da oydu. O günkü gibi biraz içtiği zamanlar polsen'den duruma, zamana uygun bazı hükümler bulup anlatmaktan pek hoşlanırdı.

Uşak:

-Doğru!

Delikanlı:

-Amca, sen üşümüş olmalısın!

Avludan geçtiler, eve girdiler.

IV

Efendi ile uşanın geldikleri ev, kasabanın en zenginlerinden birinin konağıydı. Bunların beş parça toprakları vardı, bundan başka birkaç tarla da kiralardı. Avlularında, ahırlarında altı beygir, üç inek, iki düğe, yirmi kadar da koyun bulunuyordu. Evde aile fertlerinin sayısı yirmi üçe çıkıyordu. Bunlar, dört evli kızı, altı torunu ki, genç bunlardan biri idi ve torunlar içinde yalnız o evliydi iki torun çocuğu, üç yetim çocuğuyla birlikte dört gelindi. Bu, aile köyün tutunmuş, ayrılmamış, topraklarını parçalamamış tek ailesiydi. Fakat her yerde olduğu gibi, ilk önce kadınlar arasında başlamak suretiyle ayrılık bu ailede de doğmuştu. Bu da yavaş yavaş birliği kopararak toprakların bölüşülmesine sebep oluyordu.

Oğulların ikisi Moskova'da sakalık yapıyordu. Üçüncüsü askerdeydi.

Şu an evde ihtiyar ile karısı, paskalya dolayısıyla Moskova'dan köye gelmiş olan büyük oğulları, kadınlar ve çocukları, bir misafir, bir de komşu bulunuyordu.

Masanın üzerindeki abajurlu lamba çay takımının parlaklığını artırıyor. Bir tarafta bir şişe votka ve mezeler dizilmişti. Duvarlar tuğladan olup iki sıra boyalı resmin arasında kutsal tablonun bulunduğu köşe cilâlanmıştı.

Efendi siyah kürküyle masada, Meryem'in resminin altına oturmuştu. Islak bıyıklarını emiyor, atmaca gözlerinin süzölmüş bakışlarıyla odadakileri ve duvarları süzüyordu.

Efendiden başka masada, beyaz sakallı, bütün saçları dökölmüş, beyaz bez gömlekle ihtiyar; Moskova'dan gelen, arkası ve omuzları gayet

temiz pamuk bir gömlek giymiş büyük oğlu; evde yaşayan diğer oğlu, komşu, bir de kırmızı yüzlü zayıf bir köylü oturmuştu.

Yıyıp içmişler, sıra çaya gelmişti. Semaver yerde, sobanın yanında kaynamaya başlamıştı. Çocuklar ortaya serilmiş yatıyorlardı. Kadınlardan biri bir beşğin yanbaşında kanepeye yayılmıştı. Dudaklarına varıncaya kadar yüzünün her tarafı buruşuk olan evin büyük hanımı efendinin etrafında dönüyor, ne hizmette bulunabileceğini araştırıyordu.

Tam uşağın odaya girdiği sırada kadın efendinin kalın cam kadehine votka doldurarak:

-Efendi, bizi hor görme, şunu iç ve bize uğurlu bir bayram dile, diyordu.

Soğuktan, yorgunluktan bitkin bulunduğu şu sırada içkinin parlak yüzü, iç alan kokusu uşağın üzerinde derin bir etki yaptı. Yüzü kırıştı, başlığını ve paltosunu silkeleyerek odada hiç kimse yokmuş gibi yüzünü kutsal resimlere çevirdi, onları selamladı. Sonra masaya dönerek paltosunu çıkarmaya başladı. Kardeşlerin büyüğü, adamcağızın saçında sakalında bulunan buz parçalarına bakarak:

- Amca, kar içinde kalmışsın, dedi.

Uşak paltosunu bir daha silkti, bir çiviye ilişti, masaya yaklaştı. Bu an kendisi için çok zor olmuştu. Az kaldı kadehi yakalayıp berrak, parlak, kokulu içkiyi yuvarlayacaktı; fakat efendisine baktı, sözünü hatırladı. İçki yüzünden çizmelerine varıncaya kadar herşeyini sattığını, halbuki çocuğuna baharda bir beygir almayı vadettiğini düşündü, içini çekerek kendini tuttu.

- Ben içmiyorum, teşekkür ederim, diyerek pencerenin yanında bir yere ilişti.

Büyük çocuk:

- Neden içmiyorsunuz?

Uşak gözlerini kaldırmaksızın:

-İçmiyorum, hepsi bu kadar.

Dedi ve gözlerini bıyıklarına, sakallarına çevirerek hâlâ erimemiş olan buz parçalarını temizlemeye başladı.

Efendi bir gevreği kırıdarak konuştu:

-Ona yaramaz da onun için!

Ev sahibi kadın:

-O halde çay içersiniz. Donmuş gibisiniz kardeş!

Dedi ve kadınlara dönerek seslendi:

-Çay ikram etmek için ne bekliyorsunuz?

Gelinlerden biri buğulanmış olan semaveri bir bezle sildikten sonra güçlkle kaldırdı, masanın üstüne bıraktı.

- Hazır, dedi.

Efendi nasıl kaybolduklarını, köye ikinci kez geldiklerini, sağı solu farketmeden başıboş nasıl dolaştıklarını ve sarhoş köylülerle dolu bir kızağa rastgelişlerini anlattı.

İhtiyar şaşıyor, yolu nerede ve niçin kaybettiklerini, rastladıkları sarhoşların kimler olduğunu ve takip etmeleri gereken yolu söyledi:

- Molçanovka'ya kadar yol açıktır. Bir çocuk bile aldanmaz. Yalnız tam yerinde dönmek gerek. Fundalığın önünde...

Yanındaki atıldı:

-Halbuki işte aldandılar.

İhtiyar kadın ısrar ediyordu:

-Artık burda kalırsınız. Kadınlar yatağınızı hazırlasınlar.

İhtiyar erkek:

-Sabah erkenden giderdiniz, çok iyi olurdu.

Efendi:

-İmkânsız, kardeş. Çok önemli işlerim var.

Ormanı ve onu kendinden önce kapmak isteyen tüccarları düşünerek:

-Bazen bir saatte kaybolan, bir yılda ele geçirilemez..

Uşığına dönerek:

-Gideriz değil mi?

Uşak hemen cevap vermedi; sakalıyla bıyığıyla ilgileniyordu. Niha-yet donuk bir şekilde:

- Bir daha yolu kaybetmemek şartıyla!

Dedi. Sınırları bozulmuştu, çünkü akli fikri içkideydi. Çay yalnız başına onu dinlendiremezdi, fakat hâlâ çay da verilmemişti.

Efendi:

-Canım, iş dönüm noktasına gelmekte, ondan sonra kaybolmak ihtimali yok, orman...

Uşak kendisine uzatılan çay bardağını alarak:

- Efendi, orası sizin bileceğiniz şey, nasıl isterseniz öyle olsun.

Efendi:

-İçelim, sonra ileri arş...

Uşak sustu, başını salladı, çayı tabağa dökerek parmakları şişmiş olan ellerini çayın dumanında ısıttı ve ağzına ufaklık bir şeker parçası atıp ihtiyar erkekle kadına yeniden bir selâm verdi ve

-Afiyetinize!

Diyerek içti.

Efendi.

-Bizi, biri o dönüm noktasına kadar götürseydi..

Evin büyük oğlu:

-Hay hay, dedi ve genç olanı işaret ederek:

-Şimdi kızağı koşar!..

Efendi:

-Hadi oğul, ben de sana teşekkür ederim...

İhtiyar kadın atıldı:

-Aman efendi, ne diyorsun, sana hizmet hepimizin borcu...

Büyük oğlu, delikanlıya:

-Kısrığı koş..

Delikanlı:

-Peki...

Genç adam çivide asılı duran kalpağını kaparak dudaklarında bir gülümsemeyle kızağı koşmak için fırladı. Bu arada, efendi ile uşağın gelmeleri üzerine, kesilen bahse geçildi. İhtiyar paskalya münasebetiyle üçüncü oğlunun kendini düşünmediğinden, birşeyler yollamadığından, karısına da bir fransız mendili yollamakla kaldığından şikâyet ediyor:

-Evlâtlar artık saygıyı unuttular, diyordu.

Komşu da:

-Sen nerelerde otluyorsun? Onlardan hâlâ hayır mı beklenir? Onlar fazla inceldiler. Diyemekin'i duymadın mı? Babasının kolunu kırmış, bunlar besbelli kendilerine çok şeyler öğretildiğinden ileri geliyor...

Karşılığını verdi.

Uşak dikkatle dinliyor, herkesin yüzünü yokluyor, söze kendisi de karışmak istiyordu. Fakat çayıyla o kadar meşguldü ki, söylenen sözlere yalnız baş sallamakla yetiniyordu. Çay bardaklarını birbiri arkasından boşaltıyor, iyice ısıniyordu. Yavaş yavaş bir rahatlık duyuyordu. Söz aynı konular etrafında dönüyor, toprakların bölümünden ve bundan çıkan kötülüklerden konuşuluyordu. Bu sözlerin havaî bir şey olmayıp bu evin içinde dönen bir duruma işaret ettiği besbelliydi. Gerçekten de şimdi ihtiyarın yanında oturan evin ikinci oğlu toprakların bölünmesini istiyordu. Bu çok üzücü bir şeydi ve bütün aileyi için için yakıyordu. Ama kirli çamaşırları şimdi yabancıların yanında da ortaya dökmekten çekinmediler. İlk önce ihtiyar baba kendini tutamadı. Ve ömrü oldukça hiçbir şekilde bölümü kabul etmeyeceğini, bugün herşeyleri bol olduğu halde bölüm halinde bütün ailenin dilenci olacağını ağlayan bir sesle söyledi.

Komşu onu doğruladı:

- Nasil ki Moteveyefler, dedi, her şeyleri vardı, toprakları bölüştüler, şimdi hepsi ağızlarını poyraza açmış duruyorlar.

İhtiyar, oğluna dönerek:

-Senin aradığın da bu! dedi.

Oğlan cevap vermedi. Sıkıntılı bir sessizlik başladı. Kısağı kızağa koşup gelen genç bir iki saniye evvel odaya girmiş, son sözleri duymuştu:

- Buna dair Polsen'de bir kıssa var. Bir baba çocuklarına bir süpürgeyi gösterip bunu koparana aferin var, der. Çocuklardan herbiri denerler, hiçbirini koparamaz. Fakat süpürgeyi çöplerini birbirinden ayırdıktan sonra onu kolaylıkla koparırlar. Bu iş tıpkı böyle. Ağzını kulaklarına kadar açarak ekledi:

-Tıpkı tıpkısına!

Efendi: Eh, öyle ise biz de gidelim. Bölüm işine gelince, büyükbaba, buna hiç razı olma. Bunları toplayan sensin, efendi sensin. Sulh hakimine git, o sana ne yapman gerektiğini anlatır.

- Ah, o da bir dert sızlayan bir sesle sıkır sıkır, başından savar. Bir yaraya merhem olmaz. Adı hakim, hem de sulh hakimi. Ondan kimselere hayır gelmez. Sanki içine şeytan kaçmış.

Uşak beşinci çay bardağını bitirdiği halde boş bardağı yine de başaşağı etmemiş, altıncı defa da doldururlar mı diye yanına koymuştu. Fakat semaver boşalmıştı. Bu yüzden ihtiyar hatun yeni bir ikramda bulunamadı. Zaten efendi de davranmış, paltosunu giyiyordu. Yapılacak başka birşey olmadığından o da kalktı. Her tarafından deldiği ufak şeker parçasını oracığa çıkardı. Ter boşanan yüzünü eteğiyle sildi, kürkünü sırtladı, giyinince derin derin içini çekti. Ev sahiplerine teşekkür ve veda ederek aydınlık, çok sıcak olan odadan, karla örtülü karanlık, soğuk hayata çıktı. Buraya kapının ve duvarların çatlaklarından rüzgâr uğultuyla giriyordu. Avluya geçti. Bir kürke bürünmüş olan genç oğlan avluda hayvanının yanında dikilmiş gülümseyerek Polsen'den parçalar okuyordu: "Fırtına, kar kasırgalarını kaldırarak yeri göğü kararttı. Bazen bir hayvan gibi uluyor, bazen bir çocuk gibi ağlıyordu...,

Uşak başını sallayarak onu tasdik etti, elleriyle de dizginleri ayırıyordu.

İhtiyar, elinde bir fenerle efendiyi uğurluyordu. Misafirlere aydınlık olsun diye feneri dışarıya çıkarmasıyla rüzgârın onu söndürmesi bir

oldu. Avludan bile kar fırtınasının öncekinden çok daha fazla olduğu anlaşılıyordu.

Efendi kendi kendine:

-Amma da berbat bir hava!.. dedi. Kalmak belki daha iyiydi. Fakat ne mümkün! İş herşeyden üstündü. Sonra! İşte hazırlanmıştı, ev sahibinin hayvanı da koşulmuştu.

Elbette bu yolculuğun altından kalkacaktı.

İhtiyar, kalmalarının kendileri için daha iyi olacağını içinden geçiriyordu. Fakat o vazifesini yapmış, kalmalarını teklif etmişti, kendisine kulak verilmemişti. Şimdi ne diye ısrar edecekti? “Kimbilir, bana böyle korkaklık veren belki de yaşımın epey ilerlemiş olmasıdır. Belki de hakikatte çekinilecek hiçbir şey yoktur. Onların gitmeleriyle erkence ve telaşsız yatılabilir... diye düşünüyordu.

Delikanlının tehlike korkusu filan yanından bile geçmiyordu. Yolu ve etrafı karış karış tanıyordu. Sonra o ikide bir okuduğu şiirler cesâretini arttırıyordu. Gerçekten de bütün o şiirler bu durumları anlatıyordu.

Uşağın gitmeye hiç niyeti yoktu, fakat nice zamandır kendi iradesini kullanmadan yaşamaya, başkasının emriyle harekete alışmıştı. Bu durumda da yolcuları kimse tutmadı.

TOLSTOY

V

Efendi kızağa bastığı yerleri yoklayarak ihtiyatla yaklaştı, çünkü göz gözü görmüyordu. Bindi, dizginleri aldı ve genç oğlana seslendi:

- Hadi, sen öne düş!

Oğlan geniş ve basık kızağında diz çökmüş olduğu halde hayvanına yol verdi. Öndeki kısrağın kokusunu alıp kişnemeye başlamış olan Toru onun arkasına düştü. İki kızak da şimdi sokağa çıkmıştı.

İkisi de az evvelki yola girmişti. Donmuş çamaşırların sallanışı görünmeyen avlunun, tümüyle kar altına gömülmüş olan ambarın, sert rüzgârın altında âdeta eğilerek inleyen ağaçların önünden geçtiler. Kar dalgalarının her tarafı kuşattığı kudurmuş bir denizin içine yeniden daldılar. Rüzgârın kuvveti o derecedeydi ki, yandan vurduğu zaman kızağı öbür tarafa eğiyor, hayvanı o tarafa götürür şekilde itiyordu.

Delikanlı güzel kısrağı, keskin naralarıyla coşturuyor, Toru ona ulaşabilmek için çılgın gibi uçuyordu.

Böylece bir müddet gittikten sonra delikanlı bir çark yaptı. Rüzgâr yüzünden ne efendinin, ne de uşağın anlayamadığı bir şeyler söyleyerek kızağını geriye sürdü. Böylece dönüm noktasına vardıkları anlaşıldı. Genç sağa sapmıştı, oraya kadar sağdan esen rüzgâr şimdi yüzlerine çarpıyordu. Karların arasından sağda kara lekeler seçiliyordu. Bunlar fundalıklardı.

Genç:

-Selâmetle!

- Eyvallah!...

Delikanlı "Polisen'den":

-Fırtına, yeri göğü karartıyor... sözünü ekledi.

Bu, oğlanın son sözleri olmuştu...

Efendi:

-Oğlan şâir sanki, âşık bir şey... diyerek dizginleri yavaşça Toru'nun iki yanına dokundurdu.

Uşak:

-Yiğit bir çocuk, tam bir köylü..

Hızla ilerliyorlardı.

Uşak kürküne öyle sıkı sıkıya sarılmış, başını iki omuzunun arasına o kadar derin sokmuştu ki, kısa sakalı gerdanını tirmalıyordu; ağzını sanki köyde içtiği çaylardan içine biriktirdiği sıcağı kaybetmemek için açmıyordu. Önünde Toru'nun sallanan sağrısı ve düğümlü kuyruğu rüzgârda hep aynı tarafa vuruyor ve daha ilerde başı ve boynu sallanıyordu. Kızağın düz okları kendisini sürekli aldatıyor, bunları yolun ezilmesiyle açılmış izler sanıyordu.

Ara sıra kazıklar görüyordu. Bu da kendisine tam yol üzerinde olduklarını ve bu suretle korkulacak bir şey olmadığını anlatıyordu.

Efendi dizginleri, doğru yönü hayvanın belirleyebileceği bir şekilde tutmak istiyordu. Dinlenmiş olmasına rağmen hayvan şimdi isteksiz yürüyor ve sokulduğu yolu beğenmiyor gibiydi. Bu yüzden efendi birkaç kere dizginleri çekmek zorunda kalmıştı.

Uşak içinden: "İşte sağda bir kazık, işte bir daha, işte bir daha!.." diye sayıyordu. Gözlerini önünde beliren bir karartıya dikerek" orman da şurası olacak!" dedi.

Halbuki, o bir fundalıktan başka bir şey değildi. Onu da geçtiler, yarım kilometre kadar daha ilerlediler, bir de gördüler ki, ne kazıklardan, ne yoldan eser var.

Efendi, kendi kendine “orman şu tarafta olmalı” dedi, başına votka ve fazla içtiği çay vurmıştu. Hayvanı sürekli sürüyordu. Zeki ve cesur hayvan kendine işaret edilen yönde bazen yavaş bazen hızlı bir şekilde gidiyor, ama bunun asıl yol olmadığını da seziyordu. On dakika kadar daha gittiler, hâlâ ormandan eser yoktu.

Efendi hayvanı durdurarak:

-Yolu yine kaybettik!.. dedi.

-Uşak ağzını açmayarak kızaktan indi, bazen vücuduna yapışan, bazen tersine çevrilip açılan kürkünü tutarak karların içine daldı, bir o tarafa, bir bu tarafa saptı. Kendisini efendi üç kere büsbütün görmez oldu. Nihayet döndü ve dizginleri efendinin elinden alarak kesin bir sesle:

- Sağa sapmalı, dedi ve hayvanı döndürdü.

Efendi dizginleri sessiz sessiz teslim ederken buz olmuş ellerini kürkünün tüyleri içine sokarak:

-İyi, sağa sapalım, diyebilmişti.

Uşak cevap vermedi. Hayvana:

-Hadi iki gözüm, az daha gayret, dedi. Fakat hayvan artık yavaş ilerliyor, dizginleri çekiştirmek falan kâr etmiyordu.

Bazı yerlerde diz kapaklarına kadar kara batıyor, her hamlesinde kızak kısa sarsıntılar geçiriyordu.

Uşak kızığın önünde asılı duran kamçıyı aldı, hayvana vurdu. Böyle şeye alışkın olmayan güzel mahluk büyük bir azim göstererek tırna kalktı. Fakat çok geçmeden yine yavaş gitmeye, biraz sonra daha da yavaşlamaya başladı. Bu da beş dakika kadar sürdü. Şimdi ortalık o kadar kara, kar o kadar çoktu ki, zaman zaman hayvanın başlığı bile seçilmiyordu.

Bazen kızak ilerlemiyor, arkaya doğru kayıyordu. Besbelli hayvan bir tehlike sezerek ikide bir duruyordu. Adamcağız dizginleri bırakarak yenden atladi ve bu durmanın sebebini anlamak için ön tarafa gitti. Hayvanın başından az öteye ilerlemişti ki, birden kaydı ve aşağı yuvarlandı.

Kendini tutmaya çalışıyor ve kendi kendine “dur be, dur!” diye bağıriyordu. Fakat rüzgârın karla doldurduğu çukurun dibini bulmadan

tutunamadı. Çukurun tepesinde yığılmış olan kalın bir kar tabakası da bu düşüşten koparak üzerine yığıldı. Kar vücudunu boynuna kadar örtüyordu. O, kara ve çukura sitem ederek:

-Yaa, bana bu oyunu ettiniz, ha!.. diyordu. Çırpınmaya başlamıştı.

Efendi yukarıdan sesleniyordu:

-Nerdesin, yahu!..

O cevap vermedi, daha önemli işi vardı. Silkiniyor, çırpınıyor, düşerken elinden fırlamış olan kamçıyı da bulmaya çalışıyordu. Kamçıyı bulunca düştüğü yerden çıkmaya çalıştı. Tırmanıyor, yine kayıyordu. En sonunda çukur boyunca yürüyerek uygun bir yerden çıkmayı düşündü. Epeyce ilerledikten sonra yürüyerek değil tırmanarak kurtuldu, fakat şimdi de ne atı, ne de efendiyi görebiliyordu.

Sırtından rüzgara doğru ilerledi. Kendilerini görmediği halde atın kişnediğini, efendinin bağırarak yerlerini işaret ettiğini duydu ve ata cevap verdi:

- Geliyorum, geliyorum işte, rahat ol...

Ta ki kızağın yanına varmadan, ikisini de seçememişti. Efendi:

-Ne cehenneme gittin, kayboldun? Allah cezanı versin. Kızağı çevir, bari yine Grişkino'ya gidelim!.. diyordu.

Uşak:

- Girişkino'ya gitmek... canıma minnet! Fakat bunun yolu nedir? Nerdedir? Önümüz öyle bir çukur ki, bir yuvarlanan bir daha çıkamaz. Kurtulunca kadar canımdan bezdim.

Efendi:

-Peki, burada kalacak değiliz ya...

Uşak cevap vermeyerek kızağa yaklaştı. Arkasını rüzgara vererek çizmelerini çekti, içlerine dolan kolları silkeledi. Bir avuç saman alarak sol çizmesindeki deliği özenle kapadı.

Efendi susuyor, şimdi yalnız ve yalnız uşağın kerametine bağlanmış bulunuyordu. O da kızağın içine girdi, parmaksız eldivenlerini taktı, dizginleri aldı. Hayvanı çevirerek çukur boyunca yürümeye başladı. Fakat

daha yüz adım gitmemişlerdi ki, at yine birdenbire durdu. Yeniden bir çukurun önüne gelmişlerdi.

Uşak yine indi, geçilebilecek bir yer aradı, bu uzun sürdü, nihayet gittiği yerin aksi tarafından çıkageldi:

- Ey efendi, hâlâ yaşıyor musun?

Diye seslendi.

Efendi:

-Henüz yaşıyorum. Ne var ne yok?

Uşak:

-Durum şu ki, artık ne bende, ne de hayvanda güç kalmadı.

Efendi:

-Peki ne yapacağız?

Uşak:

-Hele biraz daha bekle...

Uşak yeniden arandı, fakat bu sefer çabuk döndü.

Hayvanın önüne geçerek:

-Arkamdan gel yavrum, dedi. Efendi artık emir filan vermiyordu.

Uşak ne derse ona uyuyordu. Uşak yeniden:

-Arkamdan gel güzelim!".. diyerek sağa doğru oldu, birden dizginlerinden tutarak hayvanı tepeyi dolduran karlar arasından çukura sürdü. At ilk önce karşı gelecek oldu, fakat kar yığınının pekâlâ aşabileceğini anlayınca ileri atıldı. Ama başaramadı, boynuna kadar battı. Uşak hâlâ kızakta kurulu duran efendiye:

-Çık, a mübarek... diye bağırdı ve oklardan birini yakalayınca kızığa itmeye başladı. Kızak atın sağrısına kadar yükseldi.

Ata seslenerek:

-Yavrum, güç biliyorum, ama ne yapmalı? Bir gayret daha, ha bir gayret daha... hadi!... dedi.

At önündeki yokuşu aşmak için iki kere davrandı nafiye... o zaman uşak düşündü. Yine ata dönerek

-A kardeş burdada kalınmaz ya!.. dedi.

At başını sallayarak onayladı. Bu sefer büyük bir gayretle hız alıp sıçradı.

Uşak:

-Ha gayret yavrum, ha gayret... ürkme!..

Hayvan bir daha, bir daha, bir daha atıldı ve nihayet kar yığınlarının arasından çıktı ve durdu. Güçlkle nefes alıyor, soluyor, aksırıyordu. Efendiye gelince o da ilerlemek istediği halde iki kürkünün altında nefes nefese duruyor, bir adım atmaktan aciz gibi görünüyordu. Nihayet gidip kızığın içine yığıldı.

Köyde kürkünün cebine koyduğu mendili çıkararak:

-Bırak, biraz hava alayım!.. dedi.

Uşak:

-Sen uzan, şimdi herşey düzelir, ben bakarım.

Efendi kızığın içine iyice yerleşirken uşak hayvanın dizginlerinden tutarak on adım kadar aşağı doğru çekti, sonra biraz yukarı götürerek durdu.

Artık rüzgarın kovaladığı karların doldurduğu çukurun içinde değillerdi. Artık karların sürekli orayı doldurduğu yerde gömülü kalmaları ihtimali yoktu. Ayrıca çukurun sırtında, tepenin üstünde yığılan karlar kendilerine az çok bir siper de oluyordu. Arada bir rüzgar biraz hafifliyor; fakat bu çok sürmüyor, sanki bütün kaybettiklerini hep birden almak istermiş gibi bu sefer kudurmuş bir halde on kat daha fazla hızla başlıyor ve gittikçe artan bir şiddetle kardan kasırgalar yapıyordu.

Efendi biraz nefes alarak kızaktan çıkıp ne yapacağını sormak için tam uşağın yanına gittiği sırada böyle bir kasırganın ortasında kalmıştı. Farkında olmadan ikisi birden çömeldiler ve rüzgarın şiddeti dinene kadar o halde beklediler. Bu sıralarda hayvan da kırgın bir halde kulaklarını düşürüyor, başını sallıyordu.

Rüzgar biraz diner dinmez uşak, parmaksız eldivenlerini çıkardı, kuşağının arasına sıkıştırdı. Ellerini üfledi. Hayvanı serbest bırakmak için gemlerini çıkarmaya, kayışlarını toparlamaya başladı.

EFENDİ İLE UŞAK

Efendi:

-Ne yapıyorsun?"

Diye sordu.

Uşak:

-Hayvanı çözüyorum. Yapacak başka ne var ki... Artık gücüm kalmadı.

-Yolumuza gitmeyecek miyiz?

-Nereye? Hangi yola?

Başını aşağı sarkıtmıő ve soluyarak terler boşanan iki tarafını körükleyen hayvanı göstererek:

-Nerdeyse Şu zavallı da çatlayacak! Geceyi (bir han odasına işaret ediyormuő gibi) burada geçirmeli, başka çare yok!... dedi ve işine devam etti.

Efendi:

-Burada soğukta donmaz mıyız?

Uşak:

-Belki de donarız. Fakat elden ne gelir.

TOLSTOY

VI

Efendi kar kümeleri içinde hayvanla, kızakla uğraşır hırpalandıktan sonra iki kürkün içinde pek ısınmış bir haldeydi. Fakat geceyi gerçekten tarlalar arasında geçirmek gerektiğini anlayınca içinde bir ürperti duydu. “Acaba sakinleşir miyim?” diye kızığın içine girip oturdu, cebinden sigaralarını, kibritini çıkardı.

Hayvan uşağa hala sorun çıkarıyordu. Uşak, kolanı, takımları, terbiyeyi, koşuyu çıkarıyor ve bu arada hayvana sürekli kuvvet ve şevk verecek şeyler söylüyordu. Oklarının arasından çekerken: “Hadi kahramanım, oradan çık, gemini de çıkarıyorum, sana yem vereceğim.” diyor, hem söylüyor, hem söylediklerini yapıyordu.

Fakat görüyordu ki, bu sözler hayvanın belli ettiği derin endişelerini silmekten çok uzaktı. Depreniyor, arkasını rüzgara vererek kızığa yapıyor, uşağın yeline başıyla vuruyordu. Denebilirdi ki, yalnız uşağı reddetmiş olmamak için kızaktan biraz yulaf aldı, fakat birden şimdi yemek sırası olmadığını gösterir bir halde ağzından bıraktı. Rüzgar onları derhal kapdı ve uzaklara savurdu.

Uşak:

-Şimdi bir işaret koyalım!.. dedi. Kızığın yüzünü rüzgara çevirdi, iki okun uçlarını kayışlarla bağladı, okları kızığın ön tarafına diklemesine yerleştirdi:

- Tamam, dedi, karlar altında gömülür ölürsek bir hayır sahibi şu oklardan bunu biran evvel keşfeder, gelip bizi çıkarır... Parmaksız eldiven-

lerini silkeledikten sonra yeniden takarak sözünü tamamladı. "Atalarımız bunu böyle yaparlarmış..."

Efendi kürkünü açarak ve eteklerini toplayarak çelik kutusuna kibritleri birbiri arkasından çakıyor, fakat elleri titriyor, kibritler ya derhal, yahut sigarasına yaklaştırmakla sönüveriyordu. Nihayet biri dayandı, biran için etrafını aydınlattı. Kürkünü, şahadet parmağında yüzük bulunan elini, üzerini kar tozları örtmüş yulafları gördü. Sigarasını hırsıyla iki kere doyasıya çekti, dumanı içine kadar alarak bıyıklarının arasından savurdu. Sonuna kadar içmek isterken, rüzgar sigarayı kaptı, götürdü.

Şu bir iki nefes sigara keyfini biraz yerine getirmişti.

Gayretli bir sesle:

-Madem ki böyle lazım olmuş, kalalım.

Uşağa hitaben:

-Dur, sana bir bayrak yapayım, dedi.

Az önce kızağın içine fırlattığı mendili aldı, eldivenlerini çıkararak şimdi okları bağlayan kayışa yetişebilmek için kızağın ön tarafına geçti ve mendili oraya sıkıca bağladı. Rüzgar o dakikada mendili parçalayacakmış gibi çırpırmaya bazen ses çıkarmaya, bazen şişirmeye başladı. Yine kızağa geçerek yaptığı bu işten memnun bir halde:

-Şimdi iş tamamlandı, dedi.

Efendi:

-İkimiz de bu şekilde içeri sığabilseydik. Fakat imkan yok!

Uşak:

-Elbette ben de bir yer bulurum, fakat hayvanı örtmek lazım, yavrucak ter içinde. İzin ver de şöyle bir geçeyim, diyerek içeriden biraz efendinin altında olan örtüyü çekti. İkiye katladı, götürüp hayvanı örttü.

- Sen de kendini böylelikle koru, bu kanaat dünyası!... diyordu.

Gene kızağın yanına gelerek efendiye sitemle seslendi:

-Sizin kanaviçeye ihtiyacınız yok. Biraz da saman... diyerek efendinin altına düşen kanaviçeyi ve samanı çekti. Kızağın arkasına geçip karda bir çukur kazdı, samanı yaydı, kalpağını daha çok çekerek, yırtık kürklü paltosuna daha sıkı sarıldı. En üstüne de kanaviçeyi çekerek

rüzgardan, kardan korunmak üzere arkasını kızağa dayadı ve samanın üstüne yerleşti.

Efendi onu gözünden kaçırmıyor ve şu yaptıklarını hiç beğenmiyordu. Zaten o, köylülerin birşey bilmez, hayvan adamlar olduğunu düşünürdü. Artık iyi kötü geceyi geçirmek üzere iyice yerleşmeyi düşündü. Kızağın içinde kalan samanları yaydı, yan tarafını daha kabarık yaptı, elleri cebinde başı kızağın yüksek olan tarafına dayalı olarak köşeye uzandı. Başının bu durumu kendisini rüzgârdan koruyordu.

Uykusu yoktu. Düşünüyordu, düşündüğü de hep aynı şeydi. Hep varlığının hedefi, manası, hazzı, gururu olan şey; kazandığı ve kazanacağı paraları düşünüyordu. Tanıdığı adamların paralarını, bunları ne yollardan kazandıklarını, kendisi de tıpkı onlar gibi aynı yolun yolcusu olarak daha neler neler kazanabileceğini düşünüyordu. Şu almak istediği ormanın kendisi için büyük bir önemi vardı. Bu işten büyük kazançlar, mesela on bin ruble gibi bir servet umuyordu. Güz mevsiminde dolaştığı ve iki desyatınlık bir sahada ağaçlarını saydığı ormanı gözlerinin önüne getiriyor, hayalen hesaplar yapıyordu:

“Meşelerden kızak yapılır, tabii kereste de çıkar. Geriye kalanlar da atılmaz, odun olur. Her desyatinden en aşağı 20 ruble alırım, şu şöyle olur, bu böyle olur...”

Hesabın sonunda senelik kazancı on iki bin rubleye kadar çıkıyordu.

“Fakat ben yine de onu kapatmak için onbin ruble vermem. Sekiz bine anlaşmalı. Ormanın ağaçsız yerlerini indirmeli, bunu ölçecek adamı da yağlamalı, ballamalı, eline yüz ruble kadar birşey sıkıştırmalı. Velhasıl iş sekiz bini geçmemeli. Üç bini hemen peşin veririm. Parayı görünce yumuşayacağına şüphe yok.”

Elini cebine attı, paranın yerinde olduğunu görerek rahatladı. “Dönüm noktasından sonra yolu nasıl oldu da kaybettik. Hınzır şeytan! Ormanın, kulübenin buralarda olması lazım. Fakat köpek sesi de yok. Bu münasebetsizler de insana lazım olduğu zaman havlamazlar...” Yakasını kaldırdı, kulak verdi, hayır fırtınanın gürültüsünden, okların ucuna sınıksı bağlanmış mendilin şakırtısından, kızağı kamçılıyan karların sesinden başka birşey duyulmuyordu.

“Bilsen köyde kalırdık. Herneyse, yarın varırız, yalnız bir gün kaybetmiş oluyoruz. Böyle bir havada öbür taraftan yolu kimse göze alamamıştı» elbet...”

Birden ayın dokuzuncu günü kasaptan para alacağını hatırladı:

“Kendisi gelmek istiyordu. Beni bulamayacak. Karım böyle ayağıımıza gelen bir parayı bile almayı beceremez. Gerçekten hiç tahsil görmemiştir.. Nasıl davranması gerektiğini bir türlü kestiremez...”

Bir gün evvel evlerine kaymakam misafir olarak geldiği zaman da kadının ona karşı gereken ikramı yapmadığını hatırladı.

“Ne olacak, kadın! Kadının ne demek olduğu malum! Zaten ne görmüş ki... Anamın babamın zamanında evimiz neydi ki... Bir hiç! Bir samanlık, bir de aşçı dükkanımız vardı. Hepsi bu. Halbuki ben onbeş yılda bu hiçten neler çıkarmadım... Bir dükkan, iki meyhane, bir değirmen, bir erzak ambarı, iki arazi, demir çatılı, arabalığı büyük bir ev...” diye böbürleniyordu.

“Babamın zamanı nerede, şimdi nerede? Bugün bütün çevrede kimden konuşuluyor? Hep benden, hep benden!..”

“Ya bunun sebebi? Sebebi yalnız çalışmam. Benim başkalarına, tembellere, boş vakit geçirenlere benzer halim var mı? Hava iyi demem, kötü demem, işe giderim. İş böyle ilerler. Para havayla, şakayla kazanılabilir sanırlar... Hayır, yorulacaksın, bunalacaksın, inleyeceksin. Böyle, geceyi karlar içinde tarlalar arasında geçireceksin, uyumayacaksın...”

Gurur içinde kabardıkça kabarıyordu.

“Herkes sanır ki, insan şanssı sayesinde birşey olur. Zavallı kafalar!... Mironoflar bugün milyoner... Sebep? Çalışmak. Sen çalış, gerisi çok kolay!.. Yeter ki, sağlığım yerinde olsun!

Yoktan var olmuş olan Mironoflar gibi milyoner olmak düşüncesi herifi o kadar sardı ki, bunu biriyle konuşmak ihtiyacını duydu. Fakat kim vardı ki?... Ah, şu köyde ne diye gecelememişti! Şimdi orada ne olduğunu ev sahibine adam akıllı gösterirdi. Kızağın ön tarafını dövmekte olan kasırgaya kulak kabarttı; “Amm da esiyor. İnsan kar altında o kadar gömülecek ki, sabaha çıkmak mümkün olmayacak...”

Kalkıp etrafına bakındı. Beyaz bir karanlık içinde ancak atın donuk başını, arkasını örten ve rüzgar tarafından sarsılan yaygıyı, bir de düğümlü kuyruğu seçebiliyordu. Dört bir tarafını, önünü, arkasını her yanını arasına açılır gibi olan ve tekrar biran içinde daha çok kararın kudurgan bir deniz sarmıştı.

“Şu herifi dinledim de halt ettim. Yoluma devam etmeliydim. Elbette bir yere varacaktık. Hiç olmazsa gene Griçkino’ya dönmüş ve ihtiyarın evinde yatmış olurum... Halbuki şimdi bütün gece burada harap bir halde kalacağım. Fakat hayatta zevk nerededir? Yaşasın çalışmak, kahrolsun tembeller, ahmaklar... Bir sigara daha içsem...”

Oturdu, cebinden sigara tabakasını çıkardı. Kibriti boş yere harcamamak için eteklerini kaldırarak, önüne doğru eğilerek çaktı; fakat rüzgar bir yol bulup giriyor, kibritler birbiri arkasından sönyordu. Nihayet yaktı ve tütürmeye başladı. Bu başarısı içine bir sevinç verdi. Sigarayı kendisinden çok rüzgar içmekte olduğu halde, o da üç beş nefes çekerek bir ferahlık duydu. Tekrar uzandı, iyice örtündü. Geçen zamanları düşündü ve yakında kazanacağı serveti hayal etmeye başladı. Sonra birden fikri bunaldı, vücudu uyuştı.

Bir aralık bir sarsıntı duyarak uyandı. Acaba at mı altından bir az saman çekmek istemişti? Yoksa içsel bir sarsıntı mı duymuştu? Herhalukarda uyanmıştı. Kalbi o kadar sık ve o kadar kuvvetli çarpıyordu ki, altında kızak titriyor gibi geldi. Gözlerini açtı. Etrafında değişen hiçbirşey yoktu. Ancak ortalık nisbeten daha aydınlık göründü. Hava aydınlanıyor, sabah oluyor, dedi. Fakat aynı dakikada ay aydınlığı aklına geldi.

Kalktı, ilk önce ata baktı. Hayvan arkası rüzgara çevrili bir şekilde ayakta duruyor ve titriyordu. Karla örtülmüş olan örtünün bir ucu tersine dönmüş, yemlik kaymıştı. Kar tozlarıyla örtülmüş olan yelesinin dik dik olduğu şimdi daha iyi seçiliyordu.

Kızağın arka tarafına başını uzatarak uşağın ne havada olduğunu anlamak istedi. O hep aynı durumdaydı. Ayakları, üstüne çektiği kana-çiçe kar içindeydiler.

“Bari soğuktan gebermese!... Kıyafeti kıyafet değil, birşey olursa herkes beni kınar. Aptallar... Hep akılsızlık...”

Hayvanın üstündeki örtüyü alıp uşağın üstüne sermeyi düşündü. Fakat şimdi yerinden kalkarsa üşüyeceğinden, soğuk alacağından korktu. Sonra hayvanın da üşümesini hesaba kattı.

“Ne diye yanıma aldım. Ah şu karım, her fenalığa sebep odur!”

Karısını hiç sevmiyordu. Kızağın dip tarafına yeniden uzandı, birden aklına birşey geldi:

“Amcam böyle karlar içinde bütün bir gece geçirmişti de bir şey olmamıştı!” dedi. Fakat aynı anda başka bir şeyi hatırladı. “Sevastiyan karlar altından ölü çıkarılmıştı. Donmuş bir et parçası gibi kaskatıydı.

“Eğer köyde ihtiyarın evinde kalsaydım bu belaların hiçbiri başıma gelmeyecekti..” Kürkün sıcaklığı dışarı vurup azalmasın ve sıcaklık her tarafını iyice kaplasın diye paltosunu iyice kapadı, gözlerini yumdu, tekrar uyumaya çalıştı. Fakat bütün çabalarına rağmen artık uyku sarmadı, aksine kendinde bir canlılık, bir heyecan duydu. Kazançlarını, şundan bundan alacaklarını hesapladı. İyi durumundan gurur duyuyor, göğsü kabarıyordu. Aynı zamanda köyde kalmadığına sürekli pişman oluyor, esefleniyordu: “Orası buraya benzer miydi? Sıcakta bir divan üstüne uzanmış olacaktım..” Bir yandan öbür yana tekrar tekrar döndü. Yine yattı. Daha rahat, rüzgara karşı daha fazla korunaklı olmak istiyor, fakat bir türlü başaramıyordu. Kalkıyor, bir başka türlü yatıyor, ayaklarını uzatıyor, gözlerini kapatıyor, biraz sakin duruyordu. Bazen de sağlam çizmeleri ayaklarını sıkıyor, acı veriyordu. Bazen rüzgar bir delik bulup giriyordu. İçini yiyerek hep köyde ihtiyarın sıcak evinde kalmadığına pişman oluyordu. Tekrar kalkıyor, tekrar sağdan sola, soldan sağa dönüyor, daha sıkı örtünüyor, yeniden uzanıyordu.

Bir aralık uzaklardan horoz sesleri işitiyorum sandı, sevindi. Yakasını indirerek kulaklarını kabarttı. Fakat bütün dikkati boşa çıktı, okların arasında horon tepen, mendilden bayrağı şakırddata şakırddata tempo tutan rüzgârın ve kızağın kenarlarına vuran karların sesinden başka birşey yoktu.

Uşak kızağın arkasında büzüldüğü yerden bir daha kımıldamamış, kendisine bir iki defa seslenen efendiye hiçbir cevap vermemişti. Kızağın arka tarafının üstünden başını çıkarıp karla örtülü külçeyi süzdükten sonra:

“Herifin umurunda değil, belki de uyuyor..” dedi. Tekrar kalktı, yirminci defa tekrar yattı. Artık bu gecenin sabahı olmayacak sanıyordu.

Bir daha kalkıp etrafına baktığı zaman, şüphe yok ki, şafak söküyor, dedi. Bir saate baksam... Ama kalın elbiselerimi aralayarak soğuk alma tehlikesi var... Sabah olunca hafiflerim, kızağı koşarız, diye düşündü.

İçinden bir ses ona sabaha daha çok vakit olduğunu söylüyordu... Fakat korkusu gittikçe artıyor, bir taraftan duygularını yoklamak, öbür taraftan kendi kendini oyalamak istiyordu.

Kürkünün kaytanlarını dikkatli bir şekilde çözdü, elini içeri attı, yeleğini güçlkle buldu, minalı çiçeklerle bezenmiş gümüş saatini aldı, baktı. Hayır, kibritsiz hiçbirşey göremeyecekti. Diz çökerek, dirseklerini yere dayayarak sigarasını yakabildiği zamanki vaziyetini aldı. El yordamıyla kükürtü fazla bir kibrit seçerek büyük bir dikkatle çaktı ve ilk kibritte amacına ulaştı. Saate bakıyor bakıyor, gözlerine inanamıyordu. Gece yarısını ancak on dakika geçiyordu.

Ah, bu ne uzun gece!... dedi. Arkasından dondurucu bir havanın etkisini duydu ve önünü tekrar ilikledi, tekrar örtündü, kızığın köşesine sokularak sabretmeye çalıştı. Fakat rüzgarın gürültülü sesi arasından açık bir şekilde yeni bir ses, bir canlı sesi geldi. Bu ses yavaş yavaş şiddetini artırmış aynı kuvvette devam etmiş ve sonra düzenli şiddetini azaltmıştı. Bu bir kurt sesiydi. Buna şüphe yoktu. Kurt o kadar yakınındaydı ki, çenelerini kimildatarak sesini nasıl dalgalandırdığı açıkça seçiliyordu. Yine yakasını indirerek, büyük bir dikkatle dinledi. At da kulaklarını titreterek dinliyordu. Kurt ulumasını bitirince at işaret eder gibi soludu, aksırdı. Efendi artık uyumak şöyle dursun, tedirginliğini bile gideremiyordu. Düşünmesini işlerine, durumuna, servetine yöneltmeye çalışıyor, bu çabasından hiçbir sonuç alamıyordu. Heran korkusu daha çok artıyordu. Bütün duygularına hakim olan duygu, köyde ihtiyarın sıcak odasında kalmamasından doğan pişmanlıktı.

Şimdi hep şu düşünce etrafında dönüp dolaşıyordu:

“Şu ormanı almayı düşünmemiş olsaydım!... Ondan başka, ondan daha kârlı işlerim mi yoktu? Ah ihtiyarın evinde ne diye kalmadım? Hele sarhoş bulunduğu zaman insan çok kolay donarmış, derler. Ben de

içmiştim. Bu fikirle titremiş, fakat titreyişin sebebinin korku mu, yoksa soğuk mu olduğunu anlayamamıştı. Eskisi gibi örtünüp uzanmayı denedi. Ne mümkün? Artık kabına sığmıyordu. Kalkmalı, bir türlü kovamadığı, tâ içini saran korkuyu atmak için bir şeyler yapmalıydı. Cebinden sigara tabakasını, kibrit kutusunu çekti. Topu topu üç kibrit kalmıştı, onlar da en kötüleriydi. Hiçbiri ateş almadı. Neyi kastedtiğini bilmeden bir küfür savurdu. Allah belanı versin! Buruşmuş sigarayı uzağa fırlattı, boş kibrit kutusunu cebine soktu. Öyle çok endişelenmişti ki, yerinde duramıyordu. Kızıktan çıktı, arkasını rüzgara vererek, belindeki kuşağı çözüp yeniden sıkıştırmaya çalıştı.

Kendi kendine birden: “Burada durup da ölümü beklemenin anlamı ne? Hayvana atlayınca uçar giderim. Üstünde bir süvari olunca hayvan için içinden çıkar. Uşağı düşünerek: Ona gelince ölmek kalmak onun için birdir. Yaşayacak da ne olacak? Hayattan ne zevk aldığı veya alacağı var? Fakat ben öyle miyim?” dedi.

Hayvanı çözdü, dizini taktı, üstüne atlamak istedi. Kürkü, çizmeleri öyle bir haldeydi ki, ağırlıklarından beceremedi. O zaman kızıağın üstüne çıkarak ata oradan sıçramayı denedi. Bu sefer de kızak sallandı, efendi düştü. Nihayet, üçüncü sefer hayvanı kızıağın yanına soktu, kendisi kızıağın kenarına dikkatle basıp karnını hayvanın sırtına yasladı, bu durumda birkaç saniye kaldıktan sonra iki üç kere davranarak bacaklarından birini hayvanın sırtından aşırıldı. Ayaklarını hayvanın ağızlığının kayışlarına dayayarak oturabildi.

Bu arada kızıağın sallanmasından uşak uyanmıştı. Efendiye, uşak kendisine birşeyler söylüyor gibi geldi:

-Divane! Benim sizlere uymam hayvanlıktan başka birşey değil. Burada kalıp da kendimi yok yere mi öldüreceğim?

Rüzgarın açtığı kürkünün eteklerini bacaklarının üstüne yerleştirdi. Hayvanı kendi tahminine göre ormanın ve kulübenin bulunduğu tarafa sürdü.

VII

Uşak kızağın arka tarafındaki alanın altına büzüldü büzüleli hiç kımıldamamıştı. Tabiatın yanı başında yaşayan, sefaletin ne olduğunu bilen bütün benzerleri gibi o da sabırlıydı. Bir endişe, bir hiddet duymadan saatlerce, günlerce kadere boyun eğerek bekleyebilirdi.

Efendisinin seslendiğini duyduğu halde cevap vermemişti; çünkü canı ne kımıldamak, ne de konuşmak istiyordu. İçtiği çayların ve kar yağınları içinde çabalamalarının verdiği sıcaklık henüz devam etmekle beraber bu sıcaklığın daha çok sürmeyeceğini ve hareketler yaparak yeniden ısınmaya kuvvet bulamayacağını biliyordu. Kendisini güçten düşüp inat ederek daha fazla ilerlemek istemediği için kamçu yiyen bir at gibi yorgun hissediyordu.

Çizmesi delik olan ayağı üşümeye başlamıştı. O ayağının başparmağını kımıldatamıyordu.

Üşüme yavaş yavaş bütün vücudunu sarıyordu. Bu gece ölebileceğini, hatta aslında ölmesi gerektiğini düşündü. Bu düşünce sonucunda ölüm kendisine ne pek tatsız, ne de pek korkunç geldi.

Ölüm pek tatsız görünmedi, çünkü hayattan zaten bir zevk almamıştı, aksine bütün ömrü, ardı arkası kesilmeyen bir kölelikten ibaret kalmıştı, bundan da artık bıkkınlık duymaya başlamıştı.

Çok korkunç da görünmedi. Çünkü bu dünyada hizmetlerinde çürüdüğü efendilerin dışında kendisini bu dünyaya gönderen başka, mer-

hametli bir efendi olduğuna, ölmekle artık yalnız ona bağlanacağına ve ondan hiçbir zaman bir fenalık gelmeyeceğine inanıyordu.

Kendi kendine: “Burada birlikte yaşananlar, kendilerine alışılan herşeyi bırakıp gitmek acı. Fakat çare ne? Elbet oraya da alışırım, madem ki böyle gerekiyormuş. Fakat günahlarım! Onlar ne olacak?” dedi.

Sarhoşluklarını, içki yüzünden saçtığı paraları, karısına yaptığı kötülükleri, küfürleri, Tanrı evine çok seyrek gittiğini, oruç tutmadığını.. birer birer hatırladı. “Evet, dedi, günahlarım çok, fakat suç bende mi? Beni böyle yaratan kendisi değil mi? Günah işledimse, işlememek benim elimde miydi?”

“Haksız suçlar mı idi Huda,

Küre üstünde kirlilikle bizi?

Küreyi kim çamurdan etti bina?

Kim çamurdan yarattı kalbimizi?”

Bu gecenin sonunu böyle düşünüyordu. Fakat az sonra bu düşüncelerden eser kalmadı ve kendini aklına kendiliğinden gelen bir kısım karışık hayallere verdi.

Bazen karısının gelişini, içki âlemlerini, o sonsuz düşkünlüklerini, bazen bir gün evvel yola çıkışlarını, köyde ihtiyarın evini, miras bölümü hakkındaki sözlerini, kendi çocuğunu, şimdi örtüsü altında ısınmakta olan atı, bazen de kımıldanarak kızıağı da sallayan efendisini düşünüyor ve bu arada: “Zavallı, köyde kalmadığına şimdi kim bilir ne kadar pişmandır. O saltanatı bırakıp mezara gitmeyi hiç istemez... O başka, bizler başka!..” diyordu. Bu hayaller yavaş yavaş birbirine karıştı ve uyku bastı.

Efendi ata binmek için çabalarken kızıağı sarsınca uşağın dayandığı arkalık ayrılmış, kızıağın bir tekerleği arkasına çarpmıştı. Bu suretle uyanmış, ister istemez vaziyetini değiştirmişti. Bacaklarını örten karları silkererek, zorlukla toplandı, ayağa kalktı. Soğuşun ciğerlerine kadar işlediğini o anda daha iyi duydu. Bunun anlamını far ketmiş ve efendiye seslenerek artık hayvanın ihtiyaç duymadığı fakat kendisinin pek güzel örtünebileceği örtüyü bırakmasını söylemişti.

Fakat efendi bunu anlamış ya da anlamamış, cevap yerine atı sürmüş ve her yanında kasırgalar oluşturan kar tozları içinde aniden gözden kaybolmuştu.

Adamcağız böyle yapayalnız kalınca ne yapacağını düşündü. Sığınacak bir yer aramaya hiç gücü olmadığını biliyordu. Demin kalktığı yere de çökemezdi, çünkü orası da hemen karla örtülmüştü. Kızakta ısınamazdı, çünkü örtünecek birşey yoktu. Kendi yırtık kürküyse insanı bu haliyle korumaktan çok uzaktı. Şimdi üstünde bir gömlek varmış gibi üşüyordu.

Bir korku duydu.

“Allahım!” dedi. O zaman yalnız olmadığını, kendisini işiten biri olduğunu, onun yardıma ihtiyacı olanları yüzüstü bırakmayacağını düşünerek rahat etti.

Derin derin içini çektik, üstündeki kanaviçeyle kızığa girdi, efendisinin yerine uzandı.

Bir türlü ısınamadı, hatta titriyordu. Yavaş yavaş kendinden geçti. Ölüyor muydu, uyuyor muydu, fark edemiyordu. Fakat bunların her ikisine de hazır olduğunu anlıyordu.

TOLSTOY

VIII

Efendi, ayaklarıyla, dizginle hayvana sürekli vuruyor, bilmediği halde ormanın ve orman bekçisi kulübesinin bulunması ihtimalinin fazla olduğunu düşündüğü tarafa atını sürüyordu. Kar gözlerini kaplıyor, rüzgar kolundan tutup durdurmak istiyordu. O öne doğru eğilmiş, sürekli kürkünün eteklerini oyluklarıyla hayvanın sırtı arasına sıkıştırmak istiyordu. Güçsüz kaldığı halde, süvarisinin gösterdiği yolda yavaş yavaş giden hayvanı daha hızlı gitmesi için zorluyordu.

Bu şekilde beş dakika kadar ilerlediler. Önünde hayvanın başından, etrafında bir kar çölünden başka bir şey görmeyen, kalkık yakasının içinde rüzgârın hiddetinden, saldırısından başka birşey duymayan efendiye göre dosdoğru gidiyorlardı.

Birden önünde bir karaltı gördü. Kalbi sevinçle attı, hayvanı oraya doğru sürdü. Bir köy evinin duvarlarını gördüğünü sanıyordu. Fakat karaltı yerinde durmuyordu, sürekli kıvıldıyordu. Bu ev olamazdı, olsa olsa bir hendekte bitmiş yabancı iri otlar olabilirdi. Rüzgârın kuvveti altında bir yandan öbür yana ümitsiz bir halde yalpa vuruyorlardı. Korkunç fırtınanın elinde işkence altında sallanan bu otlar her nedense efendiye müthiş bir korku verdi. Atı ileri sürdü. Karaltıya yaklaşırken yönünü değiştirdiğinin farkında olmadı. Şimdi başka bir semte doğru koşuyor, ama yine ormana, kulübeye doğru gittiğini sanıyordu. Hayvan devamlı sağa doğru gitmek istediği halde o, hayalinin peşinde, hayvanı hep sola çeviriyordu.

Önünde yeniden kara bir şeyler gördü. Sevindi. Bu sefer bu, elbette bir köy olacaktı. Hâlbuki bunlar demin yanlarından geçtiği, rüzgârın kamçulamakta olduğu aynı hendekteki otlardı. Bilmediği bir sebeple burada yine aynı korkuyu duydu. Şimdi bunlar yalnız aynı kuru kara otlar olmakla kalmıyor, rüzgârın kar taşıyarak örtmek istediği yeni açılmış at izleri de oluyordu. Durdu, eğildi, çok dikkatle baktı. Evet, evet, oradan bir at geçmişti, bu at da ancak kendi atı olabilirdi. Besbelli küçük bir dairenin çevresinde dolaşmıştı. “Böylelikle mahvolmam kesin!” dedi.

Korkuyla savaşırken içinde aydınlıklar görünüyor gibi olan ve gözlerini diker dikmez aydınlıkları kaybolan beyaz sisi delip geçmek derdi vardı, bu dertle ilerilere bakarak hayvanı daha hızlı sürdürdü.

Bu sefer kulağına köpek havlaması veya kurt uluması gibi sesler geldi. Fakat bu sesler o derece belirsizdi ki, acaba gerçekten böyle sesler duyuyor muydu, yoksa bir vehim miydi anlayamadı. Durup iyice dinledi, en hafif bir sesi dahi duymak istiyordu.

Birden sağır edici korkunç bir ses kulaklarının dibinde patladı, bütün vücudunun sarsıldığını hissetti. Atın boynuna sarıldı, fakat o boyun da titriyordu ve ses daha korkunç bir hâl almıştı. Birkaç saniye kendini kaybetti ve ne olduğunu kavrayamadı. Halbuki olan biten, hayvanın, belki kuvvet bulmak, belki de imdat aramak için ciğerlerinin bütün kuvvetiyle kişnemesinden ibaretti. Hayvana “Kahrol! Beni ne kadar korkuttun!” dedi. Boş yere korktuğunu anladıktan sonra da kendine gelemedi, kendine gelmesi mümkün olmuyordu.

“Aklımı başıma almalıyım. Sakin olmalıyım!” diyordu. Fakat kendine gelmesi mümkün olmuyordu. Şimdi rüzgârın eskisi gibi karşıdan değil arkasından esmekte olduğunu anlayamıyor, hayvanı sürmeye devam ediyordu.

Üşüyordu... Her tarafı, özellikle de semer yerine gelen kısmı ağrıyordu. Elleri, ayakları titriyordu. Nefes almıyor, soluyordu. Şu berbat kar çölünün ortasında ölüp gideceğini düşünüyordu.

Bir aralık at birden sürçtü, altından kayarak bir kar yığına daldı. Çabalarken yan tarafa düştü. Efendi kendini dışarı attı ve atarken üzeri-

ne dayandığı küçük eğeri yerinden oynattı. Böylelikle bağından kurtulan hayvan derhal kalktı, sıçrayarak, kişneyerek hızlandı ve birden efendinin gözlerinin önünden kayboldu.

Şimdi efendi, yarı yarıya kara gömülmüş bir halde yalnız kalmıştı. Atın peşine düşmeyi düşündü. Kar o kadar derin, kürkleri o kadar ağırdı ki, ayakları dolaşa dolaşa yirmi adımdan fazla gidemedi. Nefesi kesilerek durdu. “Orman, tarlalar, çiftlik, mağaza, meyhaneler, demir çatılı ev, ambar nerdesiniz? Bu anda bunların hepsi ne oluyor? Başıma gelen nedir? Bu olacak şey mi?” Zihninden şimşek hızıyla geçen bunlar olmuştu. Rüzgarın önünde ikide bir eğilen kara otları, onların önünden iki kere geçtiğini hatırladı. Öyle bir korkuya kapıldı ki, şu başına gelenin doğruluğundan şüphe etti.

Kendi kendine sordu: “Acaba rüya mı görüyorum?” Uyanmak istiyordu. Fakat yüzüne vurmakta, elbiselerini sarmakta, eldiveni düşmüş olan sağ elini dondurmakta olan şu kar nasıl rüya olurdu? O, demin gördüğü kara otlara bir ek gibiydi. Şimdi sonsuzluğu içinde korunması imkansız, çabuk ve ters bir ölüm sunan şu kar çölü hakikat değil de neydi?

“Allahım!” dedi. Bir gün evvel kilisede yapılan töreni, yaldızlı bir çerçeve içinde asılı duran kararmış kutsal resmi, sattığı mumları halkın o resim önünde yakışını ve hemen söndürüp sandığının gözünde saklamak üzere kendisine getirişlerini hatırladı. Şimdi o da aynı resme adaklar adıyordu. Fakat aynı zamanda burada, bu ölüm diyarında, ne o mumların, ne o resmin, ne de adaklarının hiç ama hiçbir önemi olmadığını, onlarla şu feci durumu arasında hiçbir ilgi bulunmadığını pek iyi biliyordu.

“Konuşmak para etmez, hayvanın izini kaçırmamalıyım, az daha sallanırsam bir şey kalmaz. İzlerine bakarak onu yolda bulup tutmalıyım. Telaşa da gerek yok, yoksa güçten kuvvetten kesilip burada kalırım.” dedi.

Böyle, yavaş yavaş gitmeye karar vererek kalktı. İleriye doğru atıldı, düşse kalka koşuyordu. İzler özellikle karın derin olmadığı yerlerde zar zor görünüyordu.

“Mahvolmam muhakkak. İzleri kaybedeceğim, hayvanı bulamayacağım” derken gözleri siyah bir leke farkettiler. At, kızak, üstünde mendilden bayrak sallanan oklar, hepsi oracıktaydı.

At kendisini daha önce uşakla birlikte yuvarlandıkları kar yığınının, kızağın yanı başına getirmiş, oraya elli adım kala silkinerek koşmuştu. At eski yerinde değil, oklara daha yakın bir yerde duruyor, dizginin ucu ayağına takılmış, başını sallıyordu.

IX

Efendi kızağın yanına gelince elini pervazına dayadı, nefes almaya, kendine gelmeye çalışarak bir zaman öylece durdu. Uşak eski yerinde değildi. Kızağın içinde karla örtülü yığın halinde bir karaltı vardı. Bunun uşak olduğunu anladı. Şimdi üstünden bütün korkular silinmişti.

Şimdi tek korkusu vardı ki, o da atın sırtında kar çöllerinde ilerlerken özellikle de attan ayrı düştüğü zaman duyduğu korkulara yeniden yakalanma korkusuydu. Ne yapıp yapıp ondan uzak kalmalı, bunun için de birşeyler bulmalı, kendini meşgul etmeliydi. İlk iş olarak arkasını rüzgara verip kürkünü çıkardı.

Biraz nefes aldıktan sonra çizmelerini çıkardı, içine girmiş olan karları silkti, sol eldivenini de böylece temizledi. Sağ eldiveni kaybolmuş, kimbilir hangi kar tabakası altına gömülmüştü. Daha sonra kuşağını çözdü, tekrar sıktı, çok aşağı bağladı. Bu, köylülerin kendisine satmak üzere getirdikleri buğdayı kontrol için dükkanından çıkarken her zaman yaptığı şeydi. Bundan sonra hayvanın ayağını kurtarmayı düşündü, kurtardı. Hayvanı aldı, eski yerine kızağın önüne bağladı. Şimdi onu örtmeye sıra gelmişti. Bu aralık kızakta bir kımıldama oldu. Donmak üzere denebilecek bir halde olan adamcağız görünür bir gayretle kalktı. Oturdu, sinek kovuyormuş gibi elini burnunun önünde tuhaf bir şekilde salladı. Hem elini sallıyor, hem birşey söylüyordu. Efendi, kendisini çağırdığını anladı. Hayvana örtmek üzere olduğu yaygıyı bırakarak kızağa yaklaştı, sordu:

- Nen var? Ne diyorsun?

Uşak kesik bir sesle ve güçlükle:

- Ben... Ölüyorum... Bana olan borcunu... Oğluma yahut karıma ver... Hangisine olursa olur.

- Nedir? Dondun mu?

Ağlar bir sesle, yine o işareti vererek:

- Duyduğum  yle... Ölüm geldi... G nahlarımın bağışlanmasını dilerim...

Efendi birkaç saniye kımıldanmadan, ağzını açmadan durdu; sonra kârlı bir iş yaptığı zamanlar müşterisinin eline vururken, aldığı azimli bir tavırla birden bir adım geriledi, kürkünün yenlerini kaldırdı, uşağı ve kızağı kaplamış olan karları dışarı atmaya başladı. Bu işi bitirdikten sonra kürkünün önünü açtı. Uşağı kızağın arkasına itti ve iyice örtecek şekilde sıcak vücuduyla baştan başa üstüne uzandı. Kürkünün eteklerini uşakla kızağın arasına sıkıştırmış, dizleriyle tutmuş, başı kızağın önüne doğru olarak yüz üstü yatmıştı. Artık ne hayvan›n kımıldanışın›, ne fırtınanın gürültülerini duyuyor, bütün dikkatiyle uşağın nefes alışını dinliyordu.

Uşak bir müddet sessiz sedasız kaldı; sonra içini çekerek bir nefes aldı ve hafifçe kımıldadı.

Efendi

-İşte bu kadar... Hani ya  l yorum, diyordun, şimdi ısın, işte insan dediğin budur.

Fakat bir türlü devam edemedi, bu haline şaşıyordu, devam edemedi, gözlerinden yaş geliyor, alt çenesi sürekli vuruyordu. Boğazına kadar gelen birşeyi yutmaya çalışarak sustu. Düşündü: "Galiba çok korktum, çok bitkin bir halde olmalıyım..." Fakat bu bitkinlik kendisine tatlı geliyor, hatta o zamana kadar hiç tatmadığı bir fenalık veriyordu.

Kendi kendine; "İşte insan dediğin budur..." diyor, içine pek derin şefkat duyguları doluyordu. Paltosunun kürküne gözlerini sildi rüzgarın, üstünden çekip çıkarmaya çalıştığı kürkünü sağ diziyle bastırarak, uzanık vaziyette sessizce, hayli bir zaman öylece kaldı. Fakat içinde kabaran sevinç duygularını bir başkasına a mak düşüncesi kendini öyle kuvvetle sard› ki, nihayet uşağa seslendi. Ancak şöyle bir cevap aldı:

- İyi, ısınıyorum...

- İyi kardeş, iyi... az daha kurban gidiyordun. Az kalsın sen de, ben de donmuş olarak bulunacaktık...

Çeneleri yine kuvvetle vurmaya başladı, gözlerine yeniden yaş doldu, konuşmayı kesti.

“Birşey değil.. Ben bilirim, bu birşey değil” diye düşünüyordu. Sustu ve bu halde uzun bir zaman kaldı.

Altında uzanan uşağın vücudunun sıcaklığı, üstünü örten kürk, şimdi içine tatlı bir sıcaklık vermeye başlamıştı. Fakat kürkünün eteklerini tutan elleri, rüzgârın durmadan açtığı ayakları üşümeye başlamıştı. Hele çıplak olan sağ eli daha çok üşüyordu. Fakat onun artık ne ayaklarını, ne de ellerini düşündüğü yoktu. Onun derdi altında yatan adamı ısıtmaktan ibaretti.

Birkaç kez döndü, ata baktı. Rüzgarın örtüyü düşürdüğünü, hayvanın arkasının açık kaldığını gördü. Kalkıp, örtmek lazım geldiğini düşündü; fakat uşağı biraz olsun bırakmaya, içinde bu yüzden doğan sevinçten ayrılmaya gücü yetmedi. Bu durumda hiçbirşeyden korktuğu yoktu.

Alışverişlerde zafer sıralarındaki sevinciyle uşağı nasıl ısıtmakta olduğunu düşünerek, “artık tehlike yok” diyordu.

Bu halde bir, iki, üç saat geçti. Artık zaman diye bir şey bilmiyordu. İlk dakikalarda fırtınayı hayal şeklinde kızağın yukarı kalkık kollarını, titreyen atı görüyor, altına aldığı uşağı düşünüyordu. Zamanla bunlara birtakım hatıralar katıldı. Köydeki paskalya şenliklerini, karısını, polis komiserini, mumları sakladığı sandığın gözünü hatırladı. Uşağı birden, o sandığın altına girmiş, serilmiş gördü. Daha sonra alışveriş yapan bir sürü köylü, beyaz dutlar, demir çatılı evler sıralandı. Uşağı bu sefer de o demir çatılı evlerin altında kalmış gördü. En sonra bunlar hep birbirine girdiler, karmakarışık bir şekil alıp hepsi birbirini yuttu. Gökkuşağının bütün renkleri karışınca hepsinden nasıl yalnız beyaz renk çıkarsa, onun bu hatıraları da karışınca bir sis oluvermişlerdi. O da uyumuştı.

Rüyasız uzun bir uyku uyudu. Ancak sabaha doğru bir rüya gördü. Kilisede içinden mumları çıkarıp sattığı çekmecenin önündeymiş. Bir

kadın beş köpek veriyor, kutsal resmin önünde yakmak üzere kendisinden bir mum istiyor. O çekmeceden mumu alıp uzatacak, fakat cebinde sınıksız tuttuğu elleri bir türlü çıkmıyor. Sandığın bir tarafından öbür tarafına geçecek, ama ayakları bir türlü kıvıltmıyor. Yepyeni aldığı, ayna gibi parlayan lastikleri tahtalara yapışmış gibi. Yerden kalkmalarının imkanı yok. Bu dert içindeyken masa birden masalıktan çıkıyor, bir yatak oluveriyor. Kendisi aynı o yatakta, kendi evinde, yüzükoyun yatmakta. Yatağın üstüne uzanmış kalkmıyor. Halbuki kalkması lazım, çünkü polis komiseri gelip kendisini alacak, birlikte şu ormanı satın almaya gidecekler, belki de öyle değil... Atın yemliğini boynuna takacaklar. O zaman karısına soruyor:

-Canım komiserden hâlâ bir haber yok mu?

Karısı:

-Hayır, hiç gelen giden olmadı, diyor. Halbuki kulakları o aralık birinin evin taş merdivenine doğru geldiğini duyuyor. Kimbilir belki de odur...

Hayır, o durmadan geçiyor. Karısına yeniden soruyor:

- Canım, komiserden hâlâ bir haber yok mu?

- Hayır, yok...

O hâlâ yatakta yatıyor, bir türlü kalkmıyor, o halde bekliyor. Beklerken bir parça korku, bir parça sevinç duyuyor. Birden sevinci artıyor. Beklediği geliyor, fakat beklediği komiser değil, bir başkası... Asıl beklediği... İşte o, nur halinde görünüyor, kendisini çağırıyor. Bu çağırın birkaç saat önce kendisine hemen uşağı ısıtmak üzere üstüne yatmasını emreden. O, O'nun çıkıp kendisine görünmesinden kendisini hatırlamasından son derece mutlu. "Geliyorum!" diye bağılıyor ve bu bağırişla uyanıyor.

Bu uyanan birkaç saat evvel uyuyandan bambaşka bir varlıktır: Kalkmak istiyor, kalkmıyor; elini sallamak istiyor, sallayamıyor; ayaklarını toplamak istiyor, kıvıltatamıyor. Başı vücuduna mıhlı gibidir. Şaşırıyor, fakat hiç üzülüyor.

Uşağın altında yattığını, ısınıp yaşadığını düşünüyor. Kendisinin efendi değil, uşağın efendi olduğunu, kendi hayatının kendinde değil, uşakta olduğunu vehmediyor.

Dinliyor, uşağın nefes alışını, hatta hafif hafif horuldadığını fark ediyor. Muzaffer bir sevinçle; “O yaşıyor, demek ben de yaşıyorum” diyor.

Zihninden paraları, dükkânı, evi, alışverişleri ve Mironov’un milyonlarını geçiriyor. Vasili denilen adamın kendinin bütün bu şeylerle ne diye ilgilendiğini anlamak pek güç geliyor. “Evet, işlerin sonuna onun akli ermezmiş!” diyor. “Benim şu anda anladığıma onun akli yetmemiş! Halbuki şimdi yanılma yok, şimdi hakikatin tâ kendisini görüyorum!” diyor. Az evvel kendisine seslenenin davetini yeniden duyuyor. Bütün varlığın yumuşak bir tatlılığın doldurduğunu hissederek, “Geliyorum, geliyorum!” diye bağıyor. Artık hür olduğunu, kendisini hiçbir şeyin bağlamadığını duyuyor.

Ve bu, dünyadaki son duygusu oluyor.

Fırtına hâlâ devam edip duruyordu. Kar yoğun kasırga halinde dans ediyor, efendiyi bir tabaka, bir tabaka daha örtüyordu. Buz kesilmiş olan at tir tir titriyor, kızağın tâ dibinde, ölü efendisinin altında barınıp kendisine gelmiş olan uşak ise uyuyordu...

TOLSTOY

X

Uşak sabaha vakti uyandı. Yeniden tutulduğu bir üşüme nöbetiyle uyandı. Bir rüya görmüştü. Güya değirmene buğday yüklü bir araba götürüyordu, bir çayırdan geçerken nasılsa batağa saplanmıştı. Arabanın altında kambur bir durum alarak arabayı yerinden oynatabilir miyim, diye inleyip duruyordu. Fakat tuhaf şey! Araba kımıldamıyordu. Arkasına yapışmıştı. Ne onu kaldıracak, ne de kendini altından alabiliyordu.

Bağrını eziyordu. Hava da ne kadar soğuktu. Ne yapıp yapıp arabanın altından çıkmalıydı.

Eh... elverdi, artık şu çuvalları suya atmalı... dedi; arabayı soğuk bir hava sarmıştı; araba sırtını ezmekteydi. Ansızın garip birşeyler hissetti, uyanıp gözlerini açınca herşeyi hatırlıyordu. Buz kesilen araba, bunu tabir ediyordu. O, hâlâ üzerinde yatan ölmüş efendisiydi. Duyduğu gürültü kızağa iki kere ayağıyla vuran attı.

Her ihtimale karşı efendiye iki defa seslendi. Hakikaten önceden sezdiği gibi. Ses seda yoktu. Efendinin karnı, bacakları kaskatıydı. Çeki taşı kadar soğuk ve ağırdı.

Düşünüyordu. “Ne demeli, ölmüş! Allah rahmet eylesin!”

Başını çevirdi, eliyle üstündeki kar tabakasından bir delik yapıp, gözlerini açtı. Sabah olmuştu. Rüzgar kızıağın oklarının arasından ıslık çalmakta, kar sürekli yağmaktaydı. Hayvan artık kımıldamıyor, hatta nefes aldığı da duyulmuyordu. Uşak içinden” Atın soğuktan kaskatı kesilirken ayakta durabilmek için son bir gayret göstererek kızağa çarpmış olduğunu ve kendisini o zaman uyandırdığını düşündü.

Allahım... Ben de öleceğim. Muradın neyse o olsun. Fakat kolay şey de değil. Ancak iki kere ölecek değilim ya. Seve seve katlanacağım. Bari uzun sürmese... Ne olacaksa hemen olsa...

Elini geri aldı, gözlerini yumdu, uyuştu, bu sefer gerçekten öleceğine kesin olarak inandı.

Köylüler, uşağı ve efendinin cesedini ancak ertesi gün öğle üstü köyden bir kilometre, yoldan yetmiş metre uzakta buldular.

Kar kızıağı tamamen örtmüştü, yalnız kızıağın kollarıyla bayrak görülüyordu. At karnına kadar katı bir kar tabakası içinde batmış, bembeyaz başı omuzlarına girmiş, burun delikleri buzla tıkanmış, gözleri don tutmuş yaşlarla yıkanmış bir haldeydi. Bir gece içinde o kadar zayıflamış ki, bir deri, bir kemik kalmıştı.

Efendinin cesedi buzhanelerde dondurulmuş, pıhtılaşmış et gibi sertti. Kaldırıldığı zaman bacakları yanyana gelmiyor, sanki arasında hâlâ uşağın vücudunu sarıyordu. Kabarık atmacayı andıran gözleri donmuştu. Düz kırpık bıyıkları kar altında düşük bir haldeydiler.

Vücudu yer yer donmuş olmakla beraber uşak henüz yaşıyordu. Uyandırıldığı zaman öldüğünü ve şimdi gözlerini öteki dünyaya açtığını sanmıştı. Kızıağı temizleyen, efendinin cesedini kaldıran köylülerin gürültülerini duyduğu zaman ilk saniyelerde öteki dünyada da rekabet olmasına, öteki dünyada da köylülerin gürültü etmelerine şaşmıştı.

Henüz yeryüzünde olduğunu, özellikle ayak parmaklarının donduğunu hissettiği zaman sevinmekten çok üzüldü.

Hastanede iki ay kaldı. Ayağının üç parmağını aldılar, öbürleri iyileşti. Önceleri çiftlik uşağı, yaşlanınca da gece bekçisi olarak yirmi yıl daha yaşadı. Daha bu yıl, dilediği gibi kendi evinde kutsal resimler altında, elinde yanmış bir mum tutarak öldü. Ölmeden karısından af diledi. Oğluyla ve torunlarıyla vedalaştı, oğluna ve gelinine faydasız bir boğaz beslemekten kendilerini kurtardığını söyledi. Artık bıktığı bu dünyayı kesin olarak bırakıp yıllar ilerledikçe daha çok benimsediği öteki dünyaya gideceğini düşünerek rahat bir ölümlle öldü.

Bu sefer sahiden öldükten sonra içinde uyandığı öteki âlem acaba daha mı rahattı? Yoksa umduğunu bulamadı mı? Yoksa beklediğinden çok daha iyi mi buldu? Bunu hepimiz en doğru bir şekilde yakında öğreneceğiz.

S O N

Nerde Sevgi Orada Tanrı

Martin Avreic adında bir eskici vardı. Şehirde bir evin bodrum katında küçük bir odada otururdu. Odanın sokağa bakan yalnız bir penceresi vardı. Penceresinin önünde oturduğu zaman, gelip geçenlerin yalnız ayaklarını görebilirdi, Martin herkesi kunduralarından tanırdı. Orada uzun zamandır yaşayordu, birçok tanıdığı vardı. O çevrede kendi elinden bir iki kere geçmemiş ayakkabı belki de hiç yoktu, öyle ki, Martin pencereden kendi elinin hünerini de seyredebiliyordu. Oradan gördüğü kunduraların kimisini yamamış, kimine dikiş vurmuş, kimine yeni pençe koymuş, hatta kiminin de yüzlerini yenilemişti. Daima elinde fazla iş olurdu, çünkü çalışkandı, iyi mal kullanırdı, müşterilerinden fazla para istemezdi ve itimat edilir bir adamdı. Eğer müşterinin istediği günde işi bitirebileceğini tahmin ederse, işi alırdı; yoksa doğruyu söyler, tutamayacağı sözlerde bulunmazdı. Bu sebeplerden dolayı iyice tanınmıştı ve hiç işsiz kalmazdı.

Martin bütün ömründe iyi bir adam olarak yaşamıştı; fakat ihtiyaçlarıncaya, kendisini daha çok düşünmeye verdi ve Allah'a daha yakın olmaya başladı. Vaktiyle, kendi iş yerine sahip değilken daha usta yanında çalışırken karısı ölmüş, kendisine üç yaşında bir erkek çocuk bırakmıştı. Ondan evvel doğan çocuklarının hiçbiri yaşamamış, hepsi küçükken ölmüştü. Martin önce oğlunu köye, kızkardeşinin yanına göndermeyi düşündü. Sonra çocuğun ayrılığına dayanamayacağını anladı ve "Benim küçük Kapiton'um için yabancı bir aile içinde büyümek zor olacak. En iyisi benim yanımda kalsın." diye düşündü.

Martin bunun üzerine ustasından ayrıldı ve küçük oğluyla bir eve yerleşti. Fakat zavallının çocuklardan talihi yoktu ki... Çocuk büyüyüp de babasına yardım edecek ve yüzünü güldürecek yaşa gelir gelmez hastalandı, bütün bir hafta ateşler içinde kavrulduktan sonra ölüverdi.

Martin oğlunu gömdükten sonra kendini ümitsizliğe ve kedere o derece kaptırdı ki Allah'a isyana başladı. Kederinin içinde, "Ya Rabbi, canımı al!" diye tekrar tekrar dua etti. Kendisi gibi bir ihtiyarı bırakıp da genç oğlunu, sevdiği biricik oğlunu aldığından dolayı Allah'a sitem etti. Ondan sonra Martin artık kiliseye de gitmekten vazgeçti.

Birgün Martin'in köyünden bir adam onu görmeye geldi. Bu adam sekiz yıl önce hacıdan sonra, ziyaret ettiği Troitsa Manastırından dönerken yol üstünde, Martin'e uğramıştı. Martin ona yüreğini açtı ve bütün kederini anlatarak içini döktü.

"Benim artık hiç yaşama arzum yok, dostum!" dedi. "Allah'tan dileğim biran evvel canımı almasıdır. Benim dünyada artık hiçbir ümidim kalmadı."

İhtiyar cevap verdi: "Böyle şeyler söylemeye hakkın yok, Martin. Allah'ın yollarını ölçmeye kudretimiz yok. Karar bizim akıl ve mantığımızı değil, Allah'ın iradesine bağlıdır. Eğer Allah senin oğlunun ölmesini ve senin yaşamanı istediyse, hayırlısı bu olmalı. Senin ümitsiz ve kederli haline gelince, bu senin kendi saadetin için yaşamak istemenden ileri geliyor."

Martin sordu: "Peki, insan başka ne için yaşamalı?"

İhtiyar: "Allah için" dedi. "Sana hayat veren Allah'tır ve sen onun için yaşamalısın. Onun için yaşamayı öğrendiğin zaman, artık kederlenmezsin ve herşey sana kolay görünür."

Martin bir müddet sustuktan sonra tekrar sordu: "Peki insan Allah için nasıl yaşamalı?"

İhtiyar cevap verdi: "İnsanın Allah için nasıl yaşayacağı bize İsa vasıtasıyla gösterilmiştir. Okuman var mı? Öyleyse bir İncil al da oku! Orada Allah senin nasıl yaşamanı ister, görürsün. Hepsi orada yazılı."

Bu sözleri Martin iyice düşündü ve hemen o gün gidip iri harflerle yazılı bir İncil satın aldı, okumaya başladı.

Önceleri yalnız yortu günlerinde okumayı düşünmüştü, fakat bir kere okumanın tadını alınca kendisini o kadar rahatlamış hissetmeye başladı ki hergün okumaya karar verdi. Bazen okumaya öyle dalar ki lâmbasındaki yağ biterdi, yine de o kitabından bir türlü ayrılmak istemezdi.

Her gece bu şekilde okumasına devam etti ve okudukça Allah'ın kendisinden ne istediğini, Allah için nasıl yaşayabileceğini daha açık bir şekilde anladı, yüreği gittikçe ferahladı, günden güne içi açıldı. Önceleri yatağa girdiği zaman küçük Kapiton'unu düşünerek yüreğinin kurşun gibi ağırlaştığını hisseder, inlerdi; şimdi yalnız şu sözleri tekrarlıyordu: "Sana hamdolsun, sana hamdolsun, ya Rabbi! Senin iraden olsun!"

O zamandan itibaren Martin'in bütün hayatı değişti. Önceleri yortu günlerinde bir gazinoya girip çay içerdi, ara sıra bir iki bardak votkaya da hayır demezdi. Bazen, bir ahbapla bir parça içtikten sonra gazinodan tam sarhoş değil ama, keyifli çıkardı ve saçma sapan şeyler de söylerdi. Bazen birinin yüzüne bağırmak yahut küfretmek gibi işler de yapardı. Şimdi bütün bu hareketlerden vazgeçti. Hayatına hem sevinç hem de huzur girdi. Sabahleyin işine oturur, akşam olunca işini kaldırır, lâmbayı duvardan indirir masanın üstüne koyar, kitabını raftan alır, onu açar, oturup okurdu. Okudukça daha iyi anlıyor, zihni açılıyor ve yüreği sevinçle doluyordu.

Yine bir seferinde Martin kitabına daldı, geç vakte kadar oturdu. Luka İncil'inden altıncı baptaki şu sözleri okudu:

"Bir yanağına vurana öbürünü de uzat ve senin abanı alandan gömleğini de esirgeme. Senden her isteyene ver ve senin eşyanı alandan geri isteme. İnsanların size nasıl davranmalarını istiyorsanız, siz de onlara öyle davranın."

Sonra İsa'nın şu sözlerini de okudu:

"Niçin beni", Rab, Rab! diye çağırıyorsunuz da, size söylediğim şeyleri yapmıyorsunuz? Bana gelen, sözlerimi işiten ve onları yapan her kişinin kime benzediğini size göstereyim. O, ev yapan bir adama

benzer ki temelini kazıp derine indi ve evini bir kaya üzerine kurdu. Sel geldiği zaman ırmak o eve hücum etti ve onu sarsamadı; çünkü iyi bina edilmişti. Fakat işiten ve yapmayan, toprağın üzerine temelsiz ev bina eden adama benzer; ırmak o eve hücum etti ve derhal çöktü. O evin zarar› büyük oldu.”

Martin bu sözleri okuduğu zaman ruhu sevindi. Gözlüğünü çıkardı, kitabın üstüne koydu ve dirseklerini masaya dayayarak okuduğu şeyleri düşünmeye başladı. Kendi hayatını bu sözlerle ölçtü ve kendi kendine sordu:

“Benim evim kaya üzerine mi, kum üzerine mi yapılmıştır? Eğer kaya üstündeyse, iyi. İnsan burada tek başına otururken bu kolay gözükür ve insan Allah’ın bütün emirlerini yapıyorum zanneder. Halbuki kendimi bir unutsam, yine günah işleyiveriyorum. Bununla beraber karar›mda ısrar edeceğim. Bu insana öyle bir sevinç veriyor ki! Ya Rabbi, bana sen yardım et.”

Bütün bu şeyleri düşündükten sonra yatağına gidecekti, ama kitabından da ayrılmak istemiyordu. Okumasına devam etti, yedinci babı okudu. Buradan yüzbaşı hakkındaki hikâyeyi, dul kadının oğlunu ve Yahya’nın şakirtlerine verilen cevabı okudu, nihayet zengin bir Ferisi’nin İsa’yı kendi evine davet etmesine geldi. Orada günahkâr kadının, onun ayaklarını yağla meshetmesini ve gözyaşlar›yla yıkamasını ve İsa’nın ona hak vermesini okudu. 44’üncü âyette şu sözler yazılıydı:

“Ve kadına dönerek Simon’a dedi: Bu kadını görüyor musun? Senin evine girdim, ayaklarım için bana su vermedin; fakat o benim ayaklarımı gözyaşlar›yla ıslattı, saçlar›yla sildi. Sen bana bir buse vermedin; fakat o, geldiğinden beri ayaklarımı durmadan öptü. Saçlarımı zeytin yağla meshetmedin; fakat o, ayaklarımı kıymetli yağla meshetti.”

Martin bu âyetleri okuyarak düşündü:“O ayakları için su vermedi, ona buse vermedi, başını yağla meshetmedi...” Martin gözlüğünü tekrar çıkardı, kitabın üstüne koydu, düşünceye daldı.

“O Ferisî tıpkı benim gibi olmalı. O da yalnız kendini düşündü.”

Nasıl içmeli, nasıl ısınmalı, nasıl rahat etmeli diye düşündü hiç misafirini düşünmedi. Kendi kendine iyi baktı, misafirine hiç bakmadı. Halbuki misafiri de kimdi? Hazreti İsan'ın ta kendisi! Eğer o bana gelecek olsa, ben O'na öyle mi muamele ederdim?"

Martin başını kollarına dayadı ve uyuya kaldı.

Birdenbire kulağında bir ses, tâ kulağının dibinde fısıldayan bir ses duydu:

"Martin!"

Uykusundan uyandı ve ürkek bir sesle sordu:

"Kim o?"

Döndü kapıya baktı, kimse yoktu. Tekrar seslendi. Sonra ses daha berrak bir şekilde yine kulağına geldi. "Martin, yarın sokağa dikkatli bak, çünkü ben yarın geleceğim."

Martin doğruldu, oturduğu sandalyeden kalktı, gözlerini ovaladı, fakat bu sözleri uyku arasında mı yoksa uyanırken mi işittiğini bir türlü kestiremedi. Lâmbasını söndürdü, yattı.

Ertesi sabah gün ağarmadan kalktı, duasını ettikten sonra ateşi yaktı ve kahvaltı için lahana çorbasıyla yulaf lâpasını hazırladı. Sonra semaverini yaktı, önlüğünü bağladı, pencerenin yanına oturup işine başladı. Bir taraftan çalışıyor bir taraftan da o gece olan şeyleri düşünüyordu. Bazen gördüğünün rüya olduğuna hükmediyor, bazen de sesi sahiden işittiğini zannediyordu. Kendi kendine: "Böyle şeyler ilk defa olarak vaki olmuyor," diye düşündü.

Böylece pencerenin önünde oturdu ve çalışmaktan daha çok dışarıya, sokağa bakmakla vakit geçirmeye başladı. Pencerenin önünden kendisinin tanımadığı bir kundura geçtiği zaman, geçenin yalnız ayaklarını değil yüzünü de görebilmek için eğilip yukarı bakıyordu. İlk önce ayağında potinle bir ev kapıcısı geçti, sonra bir saka. Biraz sonra Çar Nikola zamanından kalma ihtiyar bir asker elinde kazma, oraya yaklaştı.

Martin onu eski, yamalı potinlerinden tanıdı. İhtiyar askerin ismi Stepaniç'ti. O civarda bir tüccar ona acıdığından yanına almıştı, işi de

kapıcıya yardım etmekte. Martin'in penceresinin önündeki karları temizlemeye başladı. Martin bir kere ona baktı, sonra işine devam etti.

Aklından geçen şeye gülerek kendi kendine söylendi: "Galiba ben adamakıllı bunuyorum. Stepaniç karları temizlemeye geliyor, ben Hazreti İsa beni ziyarete geldi diye düşünüyorum. Hay bunak hay!"

Buna rağmen birkaç iğnelik yer diktikten sonra kendisini çeken birşey varmış gibi yine dışarı baktı. Stepaniç kazmasını duvara dayamış ve kendisi de üstüne dayanarak ısınmaya çalışıyordu. Adam ihtiyardı ve artık çökmeye yüz tutmuştu. Kar temizleyecek kuvveti bile kalmamış gibi görünüyordu.

Martin: "Şu adamı içeriye çağırırsam, bir çay içirsem. Nerede ise semaver kaynamak üzeredir." diye düşündü.

Elindeki bizi yerine sapladı, ayağa kalktı. Semaveri masanın üstüne koydu, çayı haşladı. Sonra parmaklarıyla cama vurdu. Stepaniç döndü pencereye geldi. Martin içeriye gelmesini işaret etti, kendisi de kapıyı açmaya gitti.

"İçeri gel, ısın. Üşümüş olacaksın!" dedi.

Stepaniç: "Allah senden razı olsun! Üşümek de söz mü, kemiklerim sızlıyor!" diyerek içeri girdi. Üstünden karları silkti ve yeri kirletmesin diye ayaklarını silmeye uğraşırken sendeledi, az daha düşücekti.

Martin: "Ayaklarını silmekten vazgeç. Zaten döşemeyi nasıl olsa sileceğim. Bunlar her günlük iş. Şöyle gel dostum bir çay iç!" dedi.

İki fincan çay doldurdu, birini misafirine verdi, birini kendi aldı ve kendi fincan tabağının içine biraz çay dökerek üflelemeye başladı.

Stepaniç çayını içti, bardağını tersine çevirdi, artan şeker parçasını üstüne koydu, Martine teşekkür etti, ama biraz daha çay istediği belli idi.

Martin hem misafirinin fincanını hem kendininkini tekrar doldurarak: "Bir daha buyur!" dedi. Fakat çayını içerken gözü hep sokaktaydı.

Misafir sordu: "Birini mi bekliyorsun?"

“Birini mi bekliyorum? Sana söylemeye utanıyorum. Gerçekten birisini beklediğim yok; fakat dün gece birşey işittim, onu bir türlü aklımdan çıkaramıyorum. Bu bir hayal mi yoksa hakikat miydi bilmem. Bak anlayayım, dostum! Dün gece ben İncil’den Hazreti İsa hakkında yazılanları okuyordum. Çektiği işkenceleri, dünyada nasıl gezdiğini okudum. Bunları işitmiş olmalısın, öyle değil mi?”

Stepaniç cevap verdi: “Evet, işittim ama ben cahil bir adamım, okumasını bilmem.”

“İşte ben O’nun dünyada nasıl gezdiğini okuyordum. Kendisini iyi kabul etmeyen Feris’in evine gitmesini okudum. Böyle okurken, dostum, o adamın efendimizi lâayık olduğu gibi kabul etmediğini düşünüyordum. Düşündüm ki bana böyle birşey rast gelecek olsa, O’nu karşılamak için ne yapmazdım! Halbuki o adam onu ağırlamadı. İşte, dostum, böyle düşünürken uyuklamaya başladım. Uyuklarken birinin beni adıyla çağırıldığını duydum. Ayağa kalkınca birinin şöyle fısıldadığını işitir gibi oldum: “Beni bekle, yarın geleceğim.” Bu iki defa oldu. Doğrusunu istersen bu kafamda öyle yerleşti ki, yaptığımdan utanmakla beraber, sevgili efendimi bekliyorum.”

“Stepaniç hiçbir şey söylemeden başını salladı, çayını bitirdi, fincanı yan koydu. Fakat Martin fincanı yine düzeltti, tekrar doldurdu ve misafirine uzatarak:

“Bir fincan daha iç, mübarek adam! Sonra, O’nun dünyada nasıl gezdiğini, hiç kimseyi hor görmediğini ve en çok âdi kimselerle dostluk ettiğini düşünüyordum. Basit adamlarla gezerdi, şakirtlerini bile bizim gibi adamların arasından, bizim gibi işçiler arasından, bizim gibi günahkârlar arasından seçti.

O dedi ki:

“Kendini yükselten alçaltılacak ve kendini alçaltan yükseltilecek.” “Siz bana Rab diyorsunuz, ben sizin ayaklarınızı yıkayacağım.” “Aranızda birinci olmak isteyen, hepinizin hizmetçisi olsun. Çünkü ne mutludur fakir olanlara, alçak gönüllü olanlara, halim olanlara, merhametli olanlara!”

Stepaniç çayını unuttu. Çabuk heyecanlanan ihtiyar bir adamdı ve Martin'in sözlerini dinlerken gözyaşları yanaklarından aşağı akıyordu.

Martin: "Haydi, biraz daha çay iç!" dedi. Fakat Stepaniç haç işaretini yaptı, ona teşekkür etti. Fincanını masanın üstüne koyup, ayağa kalktı.

"Teşekkür ederim, Martin Avdeic." dedi "Hem ruhum hem bedenim için gıda ve teselli verdin."

"Hoş geldin, safa geldin. Tekrar buyur, ben misafiri severim."

Stepaniç gitti. Martin kalan çayı fincana boşaltıp içti. Sonra çay takımını kaldırdı, yine işinin başına geçti. Bir kunduranın arka tarafını dikiyordu. Kundura dikerken sık sık dışarıya bakıyordu. İsa'yı bekliyor, onun işlerini düşünüyordu. Kafası İsa'nın sözleriyle doluydu.

İki asker geçti. Birinin ayağında beylik ayakkabı, ötekinin ayağında kendi malı bir çift kundura vardı. Sonra yandaki evin efendisi parlak ayakkabıyla geçti; daha sonra elinde sepet bir fırıncı geçti. Bunların hepsi gelip geçtiler. Sonra ayağında örme yün çorap ve köylü kundurası olan bir köylü kadın geldi. Pencereyi geçip, duvarın yanında durdu.

Martin pencereden yukarı doğru baktı ve bunun yabancı, üstü başı perişan bir kadın olduğunu gördü. Kucağında bir de bebek vardı. Duvarın yanında arkasını rüzgâra vermiş duruyor ve çocuğu sarmaya çalışıyordu, halbuki onu saracak hemen hemen hiçbir şeyi yoktu. Kadının arkasında yazlık, eski, erimeye yüz tutmuş bir entari vardı. Martin pencereden bebeğin ağladığını ve kadının onu susturmaya uğraştığını duydu. Yerinden kalkıp, kapıdan dışarı çıktı, basamağın üstünde durarak onu çağırdı:

"Komşu, bana bak, komşu!"

Kadın, sesini duydu, döndü.

"Çocukla beraber niçin soğukta duruyorsun? İçeri gel. Sıcak yerde onu daha iyi avutabilirsin. Bu taraftan gel!" dedi.

Kadın önlüklü, gözlüklü ihtiyar bir adamın kendisini çağırmasına hayret etti, fakat arkasından geldi.

Kapı basamaklarından indiler, ufacık odaya girdiler ve ihtiyar onu yatağın yanına götürerek:

“Şuraya, sobanın yanına otur kızım. Hem kendin ısın, hem bebeğini emzir,” dedi.

Kadın: “Onu emzirecek sütüm yok ki! Bugün sabahtan beri ağzıma bir lokma birşey koymadım.” diyerek bebeği göğsüne çekti.

Martin başını salladı. Bir çorba kâsesiyle biraz ekmek getirdi. Fırını açtı, kâseye lahana çorbası doldurdu. Darı lâpasını da çıkardı amma, daha iyi pişmemişti. Sofranın üzerine bir örtü yayıp, yalnız ekmekle çorbayı koydu.

“Otur, ye kızım, ben çocuğa bakarım. Benim de çocuklarım vardı, bebeklerin halinden anlarım.”

Kadın haç işareti yaptı, sofraya oturdu, yemek yemeye başladı. Martin bebeği yatağa yatırdı, kendisi de yanına oturdu. Diliyle çukçuk etmeye uğraştı, fakat dişleri olmadığından muvaffak olamıyordu, bebek hâlâ ağlıyordu. Bunun üzerine Martin parmağıyla onu susturmaya çalıştı.

Parmağını çocuğun ağzına hafifçe sokuyor ve sürâtle geri çekiyordu. Bu hareketi tekrarladı durdu, çocuğun ağzıyla parmağını yakalamasına fırsat vermiyordu, çünkü elleri kirliydi. Çocuk önce parmağı seyretmek için sustu, sonra gülmeye başladı. Martin buna pek memnun oldu.

Kadın hem yiyor hem anlatıyordu. Kendisinin kim olduğunu ve nereden geldiğini söyledi.

“Ben bir asker karısıyım,” dedi. “Bundan sekiz ay evvel kocamı uzak bir yerlere gönderdiler. Gittiğinden beri hiç haberini alamadım. Çocuğum doğuncaya kadar bir evde aççılık ettim, sonra çocuğumu istemediler. Üç aydır bir kapı bulup girmeye uğraşıyorum, bulamadım. Varımı yoğumu sattım ekmek parası ettim. Sütannelik etmek istedim, beni isteyen olmadı. Fazla zayıf ve aç görünüşlüymüşüm. Şimdi bir tüccarın karısını görmeye gittim. Onun yanında bizim köyden birisi var da. O kadın beni almaya söz verdi. Ben artık iş oldu bitti sanıyordum, ama gelecek hafta gelmemi söyledi. Yer buradan çok uzak, bense tamamen güçsüz düşmüş bir haldeyim, biçare çocuk da açlıktan ölmek üzere. Bereket versin ev sahibimiz bize acıyor da evde oturtuyor, yoksa halimiz ne olurdu bilmem!”

Martin içini çekerek sordu: “Bundan kalın giyecek birşeyin yok mu?”

“Dün kalan son şalım› da rehine koyduktan sonra kalın kıyafetim nereden olacak?”

Kadın sofradan kalktı, çocuğunu kucağına aldı. Martin de ayağa kalktı, gitti duvarda asılı duran eşyaları gözden geçirdi, eski bir paltoyu aldı geldi.

“Al!” dedi “Bu eski birşey ama, hiç olmazsa çocuğu sarıp soğuktan muhafaza edebilirsiniz.”

Kadın bir paltoya, bir ihtiyar adama baktı ve elinden paltoyu alırken hıçkırarak ağlamaya başladı. Martin arkasını döndü, yatağın altından eski bir bavul çekti çıkardı. Bavulu epeyce karıştırdıktan sonra, yine kadının karşısına geçti oturdu. Kadın:

“Allah senden razı olsun, baba!” dedi. “Mutlaka beni senin pencerenin yanına Allah gönderdi, yoksa ocuk mutlaka donardı. Ben yola çıkarken hava yumuşaktı. Bak şimdi nas›l soğuk oldu. Sana pencereden baktırıp yüreğinde benim gibi bir sefile karşı merhamet uyandıran Hazreti İsa olmalı!”

Martin gülümseyerek cevap verdi: “Doğru söyledin; beni dışarıya baktıran Hazreti İsa’dır. Emin ol ki rastgele birşey değildi.”

Bunun üzerine Martin kadına gece gördüğü rüyayı ve Hazreti İsa’nın onu o gün ziyaret edecek olduğunu anlattı.

Kadın: “Kim bilir, herşey mümkündür!” dedi. Kalktı, paltoyu arkasına aldı, hem kendisi sarındı hem de çocuğunu sardı. Sonra eğilerek Martine tekrar teşekkür etti.

Martin: “İsa aşkına şunu da al!” diyerek şalını rehinden alsın diye ona 10 ruble verdi. Kadın ha işareti yaptı, Martin de ayn› hareketi yaptıktan sonra, kadını yolladı.

Kadın gittikten sonra, Martin oturdu bir çorba da kendisi içti, sofrayı topladı ve yine işinin başına geçti. Orada oturup çalışmaya başladı ama yine pencereyi unutmadı, gölge geçtikçe geçenin kim olduğunu görmek

için başını kaldırıp bakıyordu. Tan›d›ğ› ve tan›mad›ğ› birkaç kişi daha geçti ama içlerinden hiçbirini dikkatini çekecek şekilde değildi.

Bir müddet sonra Martin, elma satan bir kadının penceresi önünde durduğunu gördü. Elinde büyük bir sepet vardı, fakat sepetin içinde fazla birşey kalmamıştı. Elmanın çoğunu satmış olacaktı. Arkasında bir çuval tahta parçası vardı. Herhalde bunları yapı olan bir yerden toplamış eve götürüyordu.

Çuval arkasını acıtmış olacak ki, yükünü bir omuzundan ötekine geçirmek istedi. Çuvalı yol üstüne, sepeti bir taşın üzerine koydu ve tahta parçaları iyice yerleşsin diye çuvalı sallamaya başladı. O bununla meşgulken, yırtık kasketli bir çocuk koşa koşa geldi, sepetten bir elma kaptığı gibi sıvışmaya çalıştı. İhtiyar kadın hemen işin farkına vardı ve birdenbire dönerek çocuğu kolundan yakaladı.

Çocuk çırpınmaya başladı, fakat kadın onu iki eliyle öyle bir yakalamıştı ki çocuk bir türlü kurtulamıyordu. Kadın çocuğun kasketini başından düşürüp saçlarını yakaladı. Çocuk bağırdıkça bağıryor, kadın azarladıkça azarlıyordu. Martin bizi elinden yere attı, kapıdan dışarı fırladı. Ayakları birbirine dolaşarak basamakları çıktı, acelesinden gözlüğünü düşürerek kendini sokağa attı.

İhtiyar kadın hâlâ çocuğun saçını çekiyor, onu haşlayıp duruyor ve “Polise teslim edeceğim!” diye tehdit ediyordu. Çocuk bir yandan kurtulmaya uğraşiyor, bir yandan da itiraz ediyordu: “Almadım işte. Ne vurup duruyorsun? Bırak!”

Martin onları ayırdı. Çocuğu elinden tutarak: “Bırak gitsin, nine! İsa aşkına onu affet!” dedi.

“Ben ona öyle bir ders vereyim ki, bir yıl unutamasın! Polise teslim edeceğim hırsız!”

Martin ihtiyar kadına yalvarmaya başladı:

“Bırak gitsin, nine! Bir daha yapmaz. İsa aşkına bırak!”

İhtiyar kadın çocuğu bıraktı. Çocuk hemen kaçacaktı, fakat Martin onu durdurdu.

“Nineden af dile! Bir daha da böyle birşey yapma. Elmayı aldığını ben gördüm.”

Çocuk ağlayıp af dilemeye başladı.

Martin: “Peki, işte sana bir elma!” diyerek sepetten bir elma aldı çocuğa verdi: “Parasını ben nineye veririm.”

“İhtiyar kadın: “Bu yumurcakilara böyle muamele edersen şımarırlar. Ona öyle bir dayak atmalı ki bir hafta onun etkisinden kurtulamasın!” dedi.

Martin cevap verdi: “Etme nineceğim. Bizce öyle ama, Allah buna razı olmaz. Eğer bu çocuğa bir elma çaldı diye dayak atarsak, işlediğimiz günahlar için bize ne yapılırsa az değil mi?”

İhtiyar kadın cevap vermedi.

Martin ona hizmetçisinin büyük bir borcunu bağışlayan efendinin hikâyesini anlattı. O efendinin bağışladığı hizmetçi ise kendisine borçlu olan bir arkadaşının yakasına yapışmış borcunu derhal ödemesi için onu sıkıştırmıştı. İhtiyar kadın bütün hikayeyi dinledi, çocuk da bir tarafta durmuş dinliyordu.

Martin devam etti: “Allah bize affetmemizi emrediyor, yoksa bize de affolunmayacaktır. Herkesi affediniz; bilhassa düşüncesiz bir çocuğu.”

İhtiyar kadın başını sallayarak içini çekti.

“Doğru, doğru!” dedi “Ama fena halde şımarıyorlar.”

Martin: “Öyleyse biz büyükler onlara daha iyi bir yol göstermeliyiz.” diye ekledi.

İhtiyar kadın: “Ben de işte öyle diyorum. Benim yedi tane çocuğum vardı, şimdi yalnız bir tek kızım kaldı.” dedi ve kızıyla nasıl yaşadığını, nerede oturduğunu ve kaç tane torunu olduğunu anlatmaya başladı. “İşte” dedi “Ayakta duracak gücüm kalmadığı halde torunlarımın hatırı için canım çıkasıya çalışıyorum. Görseniz ne de güzel çocuklar! Eve gidince beni çocuklardan başka karşılayan olmaz. Küçük Anni yanıma başka kimseyi bırakmaz. Hep bana “Ah nineciğim, canım nineciğim, cici

nineciğim!” der durur. Bu düşünceler ihtiyar kadını iyice yumuşatmıştı, çocuğa bakarak ilâve etti:

“Tabii bir çocukluk yaptı. Allah ıslâh etsin.”

İhtiyar kadın çuvalını sırtına almak üzereyken çocuk atıldı ve:

“Ben de o tarafa gidiyorum, nineciğim! Bırak da ben götüreyim.” dedi.

İhtiyar kadın başıyla “Peki!” dedi, çuvalı çocuğun arkasına verdi ve çocukla ihtiyar kadın konuşarak yan yana yürümeye başladılar. Kadın elmanın parasını istemeyi bile unutmuştu. Onlar yan yana konuşarak giderken, Martin arkalarından bir müddet onları seyretti.

Onlar gözden kaybolduktan sonra Martin geri eve girdi. Gözlüğünü merdivende buldu, kırılmamıştı. İşini alıp yerine oturdu. Biraz çalıştı, fakat ortalık kararmak üzereydi, artık gözü görmemeye başladı. Sonra fenercinin lâmbaları yakmak için oradan geçtiğini gördü.

“Akşam oldu, lâmbayı yakmalı!” diye düşündü. Kalktı lâmbasının fitilini düzeltti, duvara astı ve tekrar oturup çalışmaya başladı. Bir potinin tekini bitirdi, evirip çevirerek iyi olmuş mu diye iyice muayene etti. İyi olmuştu. İşini kaldırdı, âletlerini topladı, kırıntılarını süpürdü, lâmbasını indirdi ve masaya koydu. Sonra İncil’ini raftan aldı.

Niyeti bir akşam evvel işaretlediği yeri açıp okumaktı, fakat kendiliğinden kitabın başka yeri açıldı. Kitabı açmakla beraber akşamki rüya aklına geldi ve bu aklına gelir gelmez arkasında bir hareket olduğunu hissetti, ayak sesleri iştir gibi oldu. Martin arkasına baktı. Ona karanlık köşede birileri var gibi geldi, ama kim olduğunu anlayamadı. Bir ses kulağına şöyle fısıldadı: “Martin, Martin, beni tanıyor musun?”

Martin: “Kim o?” diye mırıldandı.

Ses: “Benim!” dedi ve karanlık köşeden Stepaniç çıktı, gülümsedi ve bulut gibi kaybolarak bir daha görünmedi.

Ses tekrar: “Benim!” dedi ve karanlıktan kucağında bebek olan kadın çıktı. Kadın gülümsedi, çocuk da güldü ve onlar da gözden kayboldular.

Ses bir daha: “Benim!” dedi ve elma satan ihtiyar kadınla yaramaz çocuk çıktılar, ikisi de gülümsediler ve onlar da gözden kayboldular.

Martinin ruhu sevindi. Haç ç›kard›, gözlüğünü taktı ve İncil’de kendiliğinden açılan yeri okumaya başladı. Sayfan›n tâ başında şöyle yaz›yordu:

“Zirâ açt›m, bana yiyecek verdiniz; susamıştım, bana içecek verdiniz; gariptim, beni içeri aldınız.”

Ve sahifenin sonunda şu sözleri okudu:

“Madem ki bu kardeşlerimden, şu en küçüklerinden birine yaptınız, bana yapmış oldunuz.” (Matta 25)

Sonunda Martin rüyasının çıktığını, o gün Hazreti İsa’nın gerçekten kendisine geldiğini ve kendisinin de onu karşıladığını anladı.

- SON -